

**HRVATSKI MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKI
CENTAR DOMOVINSKOG RATA**

Marulićev trg 21, Zagreb; tel. 01/4801-915; fax: 01/4828-268

Žr.račun: HPB 2390001-1100322371

MB: 1909592, OIB 57527861125

IZVJEŠĆE O RADU CENTRA U 2012. g.

Klasa: 001-02/13-03/01

Ur.broj: 568-01-13-02

U Zagrebu, 29. ožujka 2013.

Zagreb, ožujak 2013.

Sadržaj:

Uvod

I. Ustroj Centra

II. Odjel za arhivsko gradivo

III. Izdavačka djelatnost

IV. Kulturno-prosvjetna i znanstvena djelatnost
(izložbe, promocije izdanja Centra, skupovi, predavanja i tribine u organizaciji ili suorganizaciji Centra te radovi zaposlenika Centra)

V. Financijsko izvješće o radu Centra u 2012.
(podatke priredila Iva Barišić, voditelj računovodstva Centra); u prilogu

Uvod:

Nakon iscrpnog izvješća o radu od 2005. do kraja 2009., koje je Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje: Centar) poslao Saboru RH 2010. godine, sljedeća izvješća, pa tako i ovo, ograničena su samo na aktivnosti i izdavačku djelatnost Centra u 2012. godini. Prije toga podsjetit ću da je Centar utemeljen 24. prosinca 2004., na zahtjev Sabora Republike Hrvatske, kao javna znanstvena ustanova - specijalizirani arhiv, sa zadaćom prikupljanja, sređivanja, čuvanja te stručnoga i znanstvenoga istraživanja i publiciranja gradiva iz Domovinskoga rata (Zakon o Hrvatsko memorijalno dokumentacijskom centru Domovinskog rata, NN br.178/04). S radom je počeo 2. ožujka 2005. godine. Osnivač Centra je Republika Hrvatska, a prava i dužnosti osnivača obavlja Ministarstvo kulture RH, u okviru ovlasti Vlade RH.

Sukladno planiranoj strategiji rada Centra, da uz prikupljanje i sređivanje gradiva, omogući razvoj svojih zaposlenika u znanstvenike koji će o Domovinskom ratu pisati i govoriti stručno i argumentirano, Centar je i u 2012. godini nastavio ulagati u školovanje svojih zaposlenika, što je rezultiralo i prvom obranom doktorske disertacije zaposlenice Ane Holjevac Tuković na temu iz Domovinskoga rata (proces mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja). Osim nje, još dvoje zaposlenika je do kraja 2012. godine predalo svoj doktorski rad i čekalo datum njegove obrane, koja će uslijediti početkom 2013. godine. Uza to, nastavljeno je i prikupljanje knjiga za vlastitu knjižnicu o Domovinskom ratu, jer su rad na povijesnim izvorima i uvid u bogatu stručnu literaturu preduvjeti za objektivno pisanje povijesti. U tom cilju, nastavljeno je i s posjećivanjem mjesta važnijih događaja iz Domovinskog rata i neposredan kontakt sa sudionicima tih događaja.

Brojni pozivi na sudjelovanje na znanstvenim skupovima, javnim tribinama, okruglim stolovima, promocijama knjiga i prigodnim obilježavanjima važnijih datuma i događaja iz Domovinskoga rata tijekom 2012. godine pokazuju da je Centar prepoznat kao važna znanstvena ustanova za istraživanje Domovinskog rata (o aktivnostima zaposlenika Centra svjedoči i podatak da su na službenim putovanjima automobilom u 2012. prešli najmanje 25.000 kilometara, ne računajući službena putovanja zrakoplovom, vlakom i autobusom, odnosno putovanja na kojima su zaposlenici Centra putovali vozilima drugih ustanova, ministarstava ili organizatora skupova na koji su zaposlenici Centra pozvani).

Nastavljajući raditi prema preporukama da izdanja Centra treba tiskati i na stranim jezicima, posebice na engleskom jeziku, u 2012. godini Centar je objavio:

- fotomonografija: Zvonimir Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, ur. Natko Martinić Jerčić - Ante Nazor, Zagreb, ožujak 2012.; suizdavaštvo s Ogrankom Matice hrvatske Vinkovci; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik

- znanstvena studija: Mirko Valentić, *War Against Croatia 1991-1995 – Greater Serbian Projects from Idea to Implementation*, The Ollendorff Center, New Jersey, USA, 2012.; to je prijevod knjige istoga autora *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995. (velikosrpski projekti od ideje do realizacije)*, koju je Centar objavio 2010. u suizdavaštvu s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod (Centar nije sudjelovao u troškovima prijevoda na engleski i tiska).

I. Ustroj Centra

Odluka o osnivanju Centra potvrđena je na Saboru RH u prosincu 1994. godine, a imenovanjem v.d. ravnatelja 2. ožujka 2005. godine Centar je počeo s radom. Zapošljavanjem zaposlenika u veljači 2006. godine, nakon provedenoga javnog natječaja, završen je glavni dio ustrojavanja Centra. Od tada se u Centru intenzivno prikuplja i sređuje gradivo iz Domovinskoga rata, te provode programske aktivnosti u cilju znanstvenog prikaza događaja iz Domovinskog rata. Na kraju 2006. godine Centar je imao 15, od kraja 2007. godine 18 zaposlenika, a od kolovoza 2012., kada je zaposlena jedna osoba s tjelesnim invaliditetom, Centar ima 19 zaposlenih na neodređeno vrijeme:

dr. sc. Ante Nazor (ravnatelj Centra),
viši arhivist Mate Rupiće (voditelj Odjela za arhivsko gradivo Domovinskog rata),
viši arhivist, dr. sc. Ana Holjevac Tuković (voditeljica Odjela za znanstveno istraživanje Domovinskog rata),
Indira Alpeza (voditeljica Službe Općih poslova),
Iva Barišić (voditeljica Službe financijsko-knjigovodstvenih poslova),
arhivisti: mr. sc. Anđela Ljubas, Josipa Maras Kraljević, Željka Križe Gračanin, Julija Barunčić Pletikosić, Janja Sekula, Ilija Vućur, Slaven Ružić, Ivan Brigović, Ivan Radoš, Natko Jerčić Martinčić, Domagoj Štefančić i Pero Mijić,
arhivski tehničari: Nikola Perić i Danijel Šoštarić.

Svi zaposlenici su diplomirani povjesničari (8 je na doktorskom studiju), osim mr. sc. A. Ljubas - dipl. sociolog, I. Alpeza – struč. spec. oec. i Iva Barišić – dipl. ekonomist te dva arhivska tehničara (SSS).

Svi zaposlenici Centra kojima je to uvjet za posao položili su stručni arhivski ispit, osim novog zaposlenika (u tijeku je postupak polaganja) tako da Centar ima 2 zaposlenika sa zvanjem „viši arhivist“, 12 zaposlenih sa zvanjem „arhivist“ i 2 zaposlena sa zvanjem „arhivski tehničar“.

Prema Statutu Centra Odjel za arhivsko gradivo trenutno je podijeljen na:

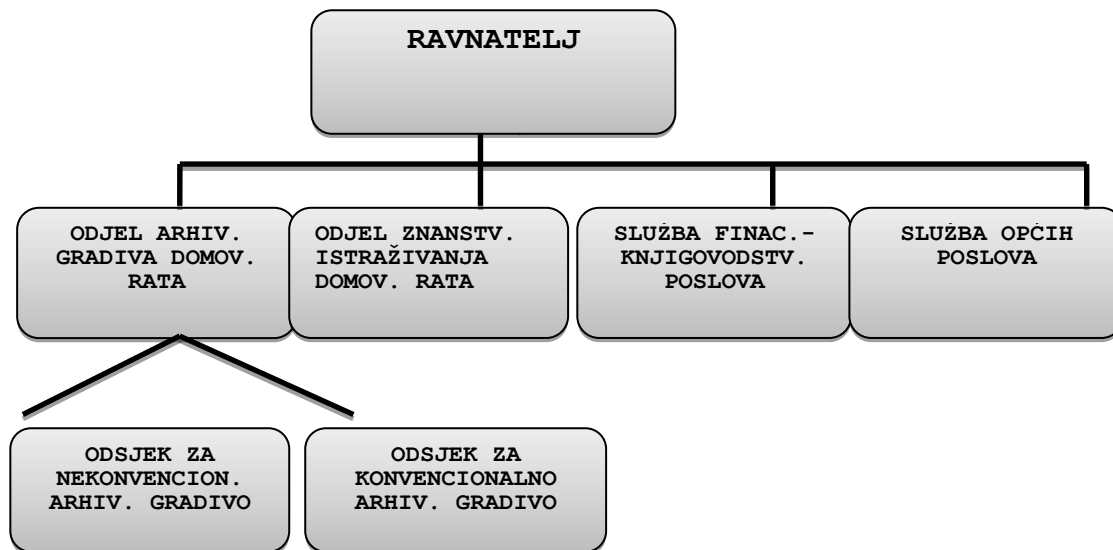
- Odsjek za konvencionalno gradivo,
- Odsjek za nekonvencionalno gradivo (fotografija, film, video zapisi)

Uza to, u Centru su kao posebne jedinice ustrojene i:

Služba Općih poslova (1 osoba),
Služba financijsko-knjigovodstvenih poslova (1 osoba),

Odjel za znanstveno istraživanje Domovinskog rata (Predviđen je Pravilnikom o unutarnjem redu, radnim mjestima i načinu rada, a sukladno zadaćama predviđenim Zakonom o Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata (NN 178/04). Njegovo ustrojavanje do sada je odgađano, no s obzirom na činjenicu da je tijekom 2012. doktorirala jedna zaposlenica i da će tijekom 2013. doktorirati još najmanje dvoje zaposlenika Centra, a sukladno strategiji rada i razvoja Centra, stekli su se uvjeti za aktiviranjem toga odjela, u kojem su, uz voditeljicu, predviđena najmanje četiri zaposlenika Centra, kako bi se naglasile znanstveno-istraživačke zadaće Centra; s obzirom na nemogućnost zapošljavanja novih osoba, u taj će Odjel biti premješteni zaposlenici iz Odjela za arhivsko gradivo koji su stekli propisane uvjete – akademski naziv doktora znanosti iz područja humanističkih ili društvenih znanosti, s temom iz razdoblja Domovinskog rata ili objavljena knjiga s problematikom iz Domovinskog rata, koja je prošla znanstvenu valorizaciju).

Organizacijska shema 2012.

II. Rad Odjela za arhivsko gradivo (15 djelatnika)

Odjel za arhivsko gradivo (15 djelatnika) radio je na:

- prikupljanju i zaštiti arhivskog gradiva iz Domovinskog rata;
- sređivanju gradiva „Republike Srpske Krajine“ (RSK);
- prikupljanju novih dokumenata za obranu Hrvatske, odnosno hrvatskih generala A. Gotovine i M. Markača (nakon prvostupanjske presude u Haagu) te pojedinih hrvatskih generala iz BiH pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju;
- na selekciji i pripremi dokumenata za tiskanje knjiga iz serije: *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. – dokumenti*;
- na stvaranju memoarskog gradiva (intervjui sa zapovjednicima i pripadnicima ratnih postrojbi te sudionicima pojedinih događaja),
- na traženju dokumenata iz arhivskog gradiva koje se čuva u Centru, na zahtjev Ministarstva unutarnjih poslova, te domaćih i međunarodnih pravosudnih tijela, kao i ostalih korisnika,
- na pripremi gradiva za pregled na zahtjev domaćih i međunarodnih pravosudnih tjela te ostalih korisnika,
- na kulturno-prosvjetnoj djelatnosti,
- na izdavačkoj djelatnosti Centra.

Dakle, Odjel za arhivsko gradivo Domovinskog rata, uz redovnu djelatnost određenu Zakonom o Hrvatskom memorijalno-dokumentacijskom centru Domovinskog rata (NN 178/04), gotovo svakodnevno je istraživao i obrađivao zahtjeve zaprimljene od raznih institucija: državnih (Županijska državna odvjetništva RH, MORH, Ministarstvo pravosuđa – Uprava za suradnju s MKSJ u Haagu, Odjeli za ratne zločine MUP-a RH, Odvjetnički timovi hrvatskih generala, itd.) i međunarodnih (primjerice MKSJ u Haagu, itd.). Sve navedeno, s obzirom na obim posla, bogatu izdavačku djelatnost i činjenicu da smo središnja arhivska i znanstvena ustanova za prikupljanje i zaštitu arhivskog gradiva iz Domovinskog rata te njegovo istraživanje, zahtijevalo bi veći broj zaposlenika od onog koji Centar sada ima, no zbog trenutne gospodarske situacije u državi sada je teško očekivati zapošljavanje novih zaposlenika.

Za čuvanje preuzetog i prikupljenog gradiva osigurana su potrebna spremišta. Konvencionalno gradivo čuva se u spremištima u Centru (150 m²) i spremištu u Kerestincu (150 m²), koje zbog visine prostora može primiti više od 1000 dužnih metara gradiva, a nekonvencionalno gradivo čuva se u primjerenim uvjetima u posebnim spremištima u Hrvatskom državnom arhivu u Kerestincu i Hrvatskoj kinoteci.

Nastavljen je rad na projektu *Izravni demografski gubici Republike Hrvatske u Domovinskom ratu*, odnosno unos podataka u bazu podataka Centra o poginulima u Domovinskom ratu na okupiranom području RH (područje „RSK“, dakle uglavnom osobe srpske narodnosti); tijekom 2012. (zaključno s 31. ožujkom 2013.), u bazu su unijeti podaci za 6025 poginulih, ubijenih i nestalih osoba (3661 poginulih, 832 ubijenih, 424 samoubojstava, 314 smrti nakon ranjavanja, 14 ubijenih u zatočeništvu, 90 nepoznatih okolnosti stradavanja i 690 nestalih) te 1212 osoba umrlih prirodnom smrću. Od broja 6025 bilo je 3458 boraca, 1481 civil, a za 1086 osoba nije poznat status (podaci iz dokumenata „Republike Srpske Krajine“ i popisa Uprave za zatočene i nestale Ministarstva branitelja RH). Podatke priredio Slaven Ružić.

Istodobno, provedeno je ažuriranje popisa poginulih branitelja i civila na slobodnom području RH tijekom Domovinskog rata (podaci iz popisa poginulih branitelja Ministarstva obrane i popisa Ministarstva branitelja); u pregledu popisa, ustanovljeno je oko 100-ak osoba koje su bile dvaput navedene u dotadašnjem popisu. Trenutno je na popisu koji ima Centar poimence navedeno 12.444 poginulih branitelja i civila, a provjera se nastavlja u 2013. godini.

Prikupljanje i zaštita arhivskog gradiva

(podatke su prikupili Mate Rupić, Ana Holjevac Tuković i Indira Alpeza, u suradnji s Nikolom Perićem, Josipom Maras Kraljević i Ivanom Brigovićem)

U 2012.g. Centar je preuzimanjem po službenoj dužnosti, darovanjem i otkupom arhivskog gradiva prikupio: 61 arhivsku kutiju dokumenata, 348 medija nekonvencionalnog gradiva (VHS, DVD, Beta), 114 tiskovina, 2 plakata, 1247 fotografija, 66 zemljovida i 779 kartica teksta memoarskog gradiva. U knjizi akvizicija zabilježena su 36 preuzimanja.

Na dan 31. prosinca 2012. Odsjek za nekonvencionalno arhivsko gradivo, sadržavao je ukupno 3577 cd/dvd-a tehničkih jedinica, što je za 448 više nego što je bilo 31. prosinca 2011., kada je Odsjek imao 3129 inventarnih (tehničkih) jedinica (ukupno Odsjek nekonvencionalnog gradiva u Centru sadrži 14 TB arhivskog gradiva u digitalnom obliku):

- Zbirka videozapisa tijekom 2012. povećana je za 380 tehničkih jedinica, odnosno za 400 sati videozapisa; 31. prosinca 2012. imala je 2632 tehničkih jedinica s oko 3100 sati videozapisa;

- Zbirka fotografija tijekom 2012. povećana je za 22 tehničke jedinice, odnosno za oko 6000 slikovnih zapisa; 31. prosinca 2012. imala je 297 tehničkih jedinica s oko 31.000 slikovnih zapisa (U bazi podataka, predviđenoj za obradu i pretraživanje fotografije *IN archive*, obrađeno je i opisano, zaključno s 2012. godinom 8200 fotografija);

- Zbirka memoarskog gradiva tijekom 2012. povećana je za 27 sati; 31. prosinca 2012. imala je 207 tehničkih jedinica s oko 267 sati audio-zapisa (napomena: smanjeni broj tehničkih jedinica, u odnosu na Izješće iz 2011., posljedica je premještanja dijela tehničkih jedinica iz ove Zbirke u Zbirku digitalnih dokumenata);

- Zbirka vojnih zemljovida tijekom 2012. povećana je za 1 tehničku jedinicu, odnosno za oko 100 zemljovida; 31. prosinca imala je 53 tehničke jedinice s više od 300 zemljovida;

- Zbirka dokumenata tijekom 2012. povećana je za 64 tehničke jedinice; 31. prosinca 2012. imala je 388 tehničkih jedinica.

Radi zaštite arhivskog gradiva i sprječavanja daljnjeg oštećenja izvornika, tijekom 2012. godine digitalizirano je (skenirano) 568.948 snimaka iz Zbirke arhivskog gradiva o ratu u BiH, što u digitalnom obliku iznosi 1 TB.

Istodobno, izvan predviđenih programskih aktivnosti, sređeno je i digitalizirano gradivo Policijske postaje Vukovar (ukupno 138 arhivskih kutija, odnosno 144.877 skeniranih stranica, 25 GB), koje obuhvaća razdoblje od 1991. do 1998. Nakon digitalizacije gradivo je vraćeno Policijskoj postaji Vukovar.

Dakle, tijekom 2012. ukupno je digitalizirano (skenirano) 713.825 stranica dokumenata, što je za 458.647 stranica više nego tijekom 2011. godine (371.307 stranica gradiva o ratu u BiH i 87.340 stranica ostaloga gradiva). To znači da je 2012. u prosjeku skenirano 1955 stranica dnevno, odnosno 2855 stranica po radnom danu. Takvo višestruko povećanje broja skeniranih stranica dokumenata u odnosu na 2011. postignuto je zahvaljujući angažiranju još jednog zaposlenika preko student servisa te dvojice pripravnika za rad na skeniranju. Spomenuti broj bit će teško dostići u 2013. godini, jer su sredstva za program zaštite gradiva u 2013. znatno smanjena.

Korisnička služba

U 2012. godini Centar je zaprimio 74 zahtjeva od pravnih osoba, za koje su istraživanje obavili zaposlenici Centra. Na zahtjev 107 korisnika - fizičkih osoba, koji su sami istraživali arhivsko gradivo izdano je na korištenje 1162 tehničke jedinice.

Knjižnica Centra

U 2012. kupljeno je za potrebe Centra 35 knjiga, a na dar ili razmjennom Centar je dobio 90 knjige,

dakle ukupno 125 knjiga, od toga 83 nova naslova. Na kraju 2012., knjižnica Centra imala je 1057 pojedinačnih naslova, odnosno 1588 knjiga.

Sređivanje arhivskog gradiva

Do sada su izdvojeni i arhivistički sređeni fondovi i zbirke:

1. 9. korpus oružanih snaga SFRJ
2. Zbirka JNA
3. 3. operativna grupa JNA
4. 8. operativna grupa JNA
5. 9. mtbr JNA
6. 7. korpus „Srpske vojske Krajine“
7. 11. korpus „Srpske vojske Krajine“
8. 15. korpus „Srpske vojske Krajine“
9. 39. korpus „Srpske vojske Krajine“
10. 1. krajiški korpus „Vojske Republike Srpske“
11. 2. krajiški korpus „Vojske Republike Srpske“
12. 145. pbr TO Plaški
13. 2. lička brigada TO
14. 37. pbr Željava
15. 54. pješadijska brigada 18. korpusa SVK
16. 59. odred TO Podravka Slatina
17. 63. odred TO Daruvar
18. 7. brigada TO Gračac
19. 8. pbr TO Korenica
20. 98. pješadijska brigada 18. korpusa SVK
21. Glavni štab „Srpske vojske Krajine“
22. Ministarstvo obrane RSK – Uprava „Istočna Slavonija“
23. Ministarstvo odbrane „RSK“ – Uprava „Sjeverna Dalmacija“
24. Ministarstvo odbrane RSK – „Uprava Zapadna Slavonija“
25. Ministarstvo odbrane „Republike Srpske Krajine“
26. Ministarstvo unutrašnjih poslova „Republike Srpske Krajine“
27. Naftna industrija Krajine - Mirkovci
28. Općinski štab TO Daruvar
29. Općinski štab TO Donji Lapac
30. Općinski štab TO Gračac
31. Općinski štab TO Grubišno Polje
32. Općinski štab TO Korenica
33. Općinski štab TO Novska
34. Općinski štab TO Okučani
35. Općinski štab TO Pakrac
36. Općinski štab TO Plaški
37. Sekretarijat za unutrašnje poslove Beli Manastir
38. Sekretarijat za unutrašnje poslove Benkovac
39. Sekretarijat za unutrašnje poslove Knin
40. Sekretarijat za unutrašnje poslove Kostajnica
41. Sekretarijat za unutrašnje poslove Okučani
42. Sekretarijat za unutrašnje poslove Vukovar
43. Skupština „Republike Srpske Krajine“
44. Skupština općine Knin
45. Skupština općine Pakrac

46. Skupština Zajednica općina sjeverna Dalmacija
47. Srpska pravoslavna crkva
48. Stanica javne bezbjednosti Dvor
49. Stanica milicije Dubica
50. Štab teritorijalne odbrane Zapadna Slavonija
51. Vlada „Republike Srpske Krajine“
52. Vrhovni savet obrane „RSK“
53. Zbirka gradiva vojnih ustanova i postrojbi JNA u RH
54. Zbirka pečata vojnih postrojbi i civilnih ustanova na okupiranom području RH
55. Zbirka stampata
56. Zbirka tiskovina
57. Zbirka vojnih zemljovida
58. Zbirka političkih stranaka i udruga na okupiranom području RH
59. Zonski štab TO Banija
60. Zonski štab TO Lika
61. Zonski štab TO „Zapadna Slavonija“

Za sve fondove i zbirke napravljeni su sumarni inventari ili inventarni popisi prema zahtjevima struke; dakako, s preuzimanjem novog gradiva i sređivanjem, kao što je bio slučaj i 2012., fondovi se nadopunjuju, a njihovo nadopunjavanje i sređivanje trajat će sve do konačnog sređivanja cjelokupnog gradiva.

III. IZDAVAČKA DJELATNOST

Prema odobrenom programu za izdavačku djelatnost, u 2012. Centar je objavio 7 knjiga i 1 katalog izložbe (uključujući i projekte započete 2011.), a 6 knjiga je pripremljeno za tisak ili je priprema za tisak bila pri završetku (uza to, jedna knjiga je potpuno pripremljena za tisak, otisnut je i probni primjerak, ali se potom moralo odustati od njezina tiska):

Dokumenti - Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.:

- knjiga 11: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj-lipanj 1994.)*, ur. Julija Barunčić Pletikosić - Ivan Brigović, Zagreb, ožujak 2012.

- knjiga 12: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj-lipanj 1994.)*, ur. Željka Križe Gračanin - Ivan Radoš, Zagreb-Slavonski Brod, listopad 2012.; suizdavaštvo s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.

- knjiga 13: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj-prosinac 1994.)*, ur. Natko Martinić Jerčić – Domagoj Štefančić; u tisku.

- knjiga 14: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj-prosinac 1994.)*, ur. Ana Holjevac Tuković – Slaven Ružić; u suizdavaštvu s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod; u tisku.

Memoarsko gradivo: Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.

- **knjiga 7:** Slavica Bilić, *Prilozi za povijest Bedema ljubavi*; u tisku.

Fotomonografije:

- Zvonimir Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, ur. Natko Martinić Jerčić - Ante Nazor, Zagreb, ožujak 2012.; suizdavaštvo s Ogrankom Matice hrvatske Vinkovci; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik.

- Marko Perić, *Đakovština u Domovinskom ratu*; u tisku.

* Fotomonografija *Improvizirana oklopna vozila*, iako je već bila pripremljena za tisak (dobila je i CIP i otisnut je probni primjerak), nije tiskana jer je Centar od autora tražio poštivanje znanstvenih kriterija (bilješke i navođenje izvora o pojedinim podacima), odnosno zbog zabrane autora da se fotomonografija tiska bez dijelova teksta koje je Centar izostavio jer nisu bili točni ili nisu bili potkrijepljeni bilješkama o izvoru podataka.

Knjige, znanstvene i stručne studije, zbornici radova:

- *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990.-1995.: nositelji, institucije, posljedice*, Zbornik radova, ur. Mladen Barać – Ivica Miškulin, Slavonski Brod-Zagreb, travanj 2012.; suizdavaštvo s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

- Vladimir Mukusev, *Crna mapa - priča jedne novinarske istrage* (prijevod s ruskog na hrvatski jezik: Jana Pešić), ur. Ivica Pandža – Orkan, Selište Kostajničko, lipanj 2012.; suizdavaštvo s Udrugom hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata – ogranak Selište Kostajničko

- Panajoti Gilve, *MOMP „Zvir“ – otok Hvar u Domovinskom ratu 1991.-1996.*, ur. Julija Barunčić Pletikosić – Željka Križe Gračanin, Zagreb, kolovoz 2012.

- Stjepan Lapenda, *Hrvatska kronika iz Pariza 1990.-1995.*, Split, studeni 2012.

- Ivan Radoš – Ivan Brigović, *101. brigada HV-a*; pripremljena za tisak (objavljivanje planirano i izvršeno u siječnju 2013.).

- Stjepan Milković, *Alfe žive vječno! – Prilozi za ratni put Specijalne jedinice policije „Alfa“ Zagreb u Domovinskom ratu 1991.-1995.* (sunakladništvo s Udrugom veterana specijalne jedinice policije

„Alfa“ Zagreb i Ministarstvom unutarnjih poslova RH); u tisku.

Katalog izložbe:

- katalog izložbe (Tovarnik, 12.-30. lipnja 2012.): Šimun Penava, Hrvatski Tovarnik – List prognanika Tovarničana i Ilačana, 1993.-1997. (ur. Penava), Zagreb, 2012.

O sadržaju pojedinih knjiga:

1-2) Dokumenti „RSK“

Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj-lipanj 1994.) i Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj-lipanj 1994.), jedanaesta su i dvanaesta knjiga u seriji koju je pod naslovom „Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. – Dokumenti“, od 2007. počeo objavljivati Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje Centar). U knjizi su predstavljeni dokumenti iz arhivskog gradiva „Republike Srpske Krajine“ (RSK) koji se čuvaju u Centru i drugim arhivskim ustanovama u Republici Hrvatskoj. Objavljeni su kronološkim slijedom s potrebnim znanstvenim aparatom, a obuhvaćaju razdoblje prve polovice 1994. godine. Svi navedeni dokumenti prepisani su, a njihovi originali ili preslike originala u posjedu su Centra. Prilikom prijepisa dokumenata izvršene su nužne transkripcije radi njihove bolje čitljivosti.

Dakako, dokumenti u spomenutim knjigama pokazuju stajališta njihovih stvaratelja i zahtijevaju posebnu kritičku raščlambu koja bi ukazala na neobjektivno i netočno navedene podatke u njima. Primjerice, da je iz Hrvatske od 1990. do travnja 1994. „prognano preko 350.000 Srba, da je prisilno promjenilo ime i prezime oko 60.000 Srba, a samo ime 20.000 Srba“, da je „Srba na ovom prostoru u vreme Austro Ugarske 1896. godine bilo 31%, a na prostoru bivše BiH 67%“, da je „preko 100.000 Hrvata dobrovoljno napustilo prostor Krajine“, da je „samo u Jasenovcu na najsvirepiji način poklano i ubijeno oko 700.000 Srba, Jevreja i Roma“, a da je „1.200.000 Srba izginulo i ubijeno u Drugom svetskom ratu“, da je 1991. Srba u Hrvatskoj bilo „najmanje 30%“ u ukupnom broju stanovnika, da je u napadnim djelovanjima hrvatskih snaga na prostoru Maslenice i Medačkog džepa 1993. „na jedan zvjerski način ubijeno oko 2000 Srba“, da „hrvatska vlast vrši otvorenu asimilaciju nad Srbima (pokatoličavanje, mobilisanje u redove HV čak i djece od 15 godina)“, itd.

Kao i prethodne knjige dokumenata „RSK“, tako i ove svjedoče da SR Jugoslavija, zapravo Srbija, i Vojska Jugoslavije nisu prestale pružati pomoć pobunjenim Srbima u Hrvatskoj. Tako je Vojska Jugoslavije prepustila SVK raketne sustave PZO-a, koji su smješteni u skladište Čerkezovac. Vodstvo „RSK“ i dalje je odlazilo u Beograd po upute, a „Glavni štab SVK“ slao je izvješća predsjedniku Republici Srbije i načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije.

Suradnju, zapravo zajedničko djelovanje SRJ (odnosno Srbije) i Vojske Jugoslavije s vodstvom „RSK“ potvrđuju i razgovori „predsjednika Vlade RSK“ Đorđa Bjegovića i „pomoćnika zapovjednika za pozadinu u Glavnom štabu SVK“ Mirka Bjelanovića s predstavnicima Ministarstva obrane SRJ i Glavnog štaba VJ te Vlade Republike Srbije o mogućnostima pomoći Vojske Jugoslavije „SVK-u“ u naoružanju i vojnoj opremi. Njihovo izvješće „Vojnom savjetu obrane RSK“ pokazuje da su u Vladi Srbije „razrađena pitanja mogućnosti učešća SRJ u financijskoj podršci transformacije i profesionalizacije SVK“, ali da, prema „Zaključcima Vlade“, „u 1994. godini ne postoje mogućnosti finansiranja i sufinansiranja NVO“, te da je „na nivou Vlade Srbije postignut načelan dogovor da se dalji projekat finansiranja vrati na prvobitnu zamisao, a to je da bude zajednički za sve tri Vojske (VJ, RS i RSK)“. Jednako tako, „na nivou VJ urađen je bilans za sve tri vojske (VJ, RS i RSK), međutim, zbog nemogućnosti obezbeđenja izvora finansiranja odustalo se od zamišljenog zajedničkog projekta“. Naime, „za potrebe NVO u VJ planirano je za

1994. godinu 743 miliona dinara, a obezbedilo se 96 miliona dinara ili 13% ukupnih potreba“, tako da u 1994. „praktično ne računaju sa NVO“. Stoga je zaključeno „da se od VJ ne može očekivati ni delimična pomoć u NVO, barem za dogledno vreme, i u profesionalizaciji i transformaciji SVK“ te da „Vlada RSK mora iz sopstvenih izvora iznaći način finansiranja NVO za najneophodnije sisteme“ i „da će SVK u nabavci neophodnog naoružanja i vojne opreme za novoformirane i preformirane jedinice, morati primeniti principe unutrašnje preraspodele“. O nastavku suradnje „RSK“ i Srbije svjedoči i susret predstavnika 11. korpusa SVK s Jovicom Stanišićem, načelnikom Službe državne bezbednosti Srbije u vezi zajedničkog rješavanja statusa 102. nastavnog centra u Erdutu. U tom kontekstu je i Informacija Komande 18. korpusa SVK podređenim postrojbama od 7. veljače 1994., u kojoj se ističe da je „po pitanju ekonomskog oporavka SRJ, najvažnija činjenica da su tim programom obuhvaćene sve srpske zemlje, znači i RS i RSK“, kao i da se uvodi „jedinствeni monetarni i platni te carinski sistem u SRJ, RSK i RS“.

Kao i prethodne knjige dokumenata „RSK“, tako i ove svjedoče da vodstvo (i političko i vojno) „RSK“ nije odustalo od borbe „za jedinstvenu srpsku državu na etničkom srpskom prostoru“ („velika Srbija“), što su u tadašnjim okolnostima smatrali prioritetom i ciljem za koji treba „istrajati do kraja“. Tako je, kao i u prethodnom razdoblju, vodstvo pobunjenih Srba u Hrvatskoj i dalje odbijalo mirnu reintegraciju u ustavno-pravni poredak RH, tvrdeći da je „RSK jedna od novih država nastalih na tlu SFR Jugoslavije“, da „RSK već četiri godine živi kao i svaka druga država, jer ima ono što je Evropska zajednica zahtevala od Slovenije i Hrvatske radi priznanja: teritoriju, stanovništvo i zakonodavnu vlast“, da je „RSK jedna od pravnih naslednica SFR Jugoslavije“, „da je Srba u Hrvatskoj (valjda prema popisu iz 1991., op. u.) moralo biti najmanje 30%, a ne 11% (zapravo 12%, op. u), kako je to tvrdila hrvatska statistika (500.000 Srba u Krajini, 131.000 prognanih Srba iz Hrvatske u Srbiji, 120.000 u Krajini, 60.000 u Republici Srpskoj, te nepoznat broj neregistriranih Srba iz Hrvatske u spomenute tri države i u drugim zemljama)“. Dakako da su ti brojevi znatno preuveličani, odnosno netočni.

Čestitajući božićne i novogodišnje praznike pripadnicima 7. korpusa SVK, zapovjednik SVK Mile Novaković je 2. siječnja 1994. naglasio da je riječ o „borbi za zajedničke ciljeve, za jedinstvenu srpsku državu“. Jednako tako, boraveći u okupiranom dijelu zapadne Slavonije uoči Uskrsa, „predsjednik RSK i zapovjednik Glavnog štaba SVK“, uz želju da se idući Uskrs proslavi „u miru i slobodi u jedinstvenoj srpskoj državi“, izjavili su da ni u jednoj varijanti političkog rješenja neće doći do napuštanja zapadne Slavonije i njezinog stanovništva ili zamjene teritorija, jer je to „srpska zemlja, mi je kontroliramo, ona je deo RSK i to će i ostati“, te da će se pregovori voditi „na državnom nivou“. Da bi otklonili svaku nedoumicu jasno su naglasili „da ni Zagrebački, kao ni bilo koji drugi dosadašnji sporazum ili primirje ne predstavlja nikakvo približavanje hrvatskoj strani, pogotovo ne u smislu da će Krajina ponovo u sastav Hrvatske“.

Takav isključivi stav srpskoga vodstva očituje se i u obraćanju mandataru za sastav nove „Vlade RSK“ Borislava Mikelića „zastupnicima Skupštine RSK“ u travnju 1994., u kojem je govorio o „državnom suverenitetu i teritorijalnom integritetu RSK (s površinom od 17.000 km²) koja će se prije ili kasnije udružiti sa Republikom Srpskom odnosno Srbijom i Crnom Gorom u jedinstvenu državu“. Pritom je istaknuo:

- da „na nacionalnom planu ova generacija Srba ima misiju da dovrši posao ujedinjenja Srba na njihovom cjelokupnom etničkom prostoru“,
- da je „reintegracija Krajine u okviru Hrvatske pusta želja hrvatskog rukovodstva“,
- da „odluka rukovodstva RSK da uđe u pregovore sa rukovodstvom Hrvatske oko mirovnog plana i uspostavljanje mirnodopske opcije, nije istovremeno i odluka da se priznaju granice Hrvatske u AVNOJ-skim okvirima“,
- da su „Srbi u Krajini danas još čvršće riješeni da ne žele da budu u zajedničkoj državi sa Hrvatskom i da oni svoju sudbinu vežu sa Srbima iz Republike Srpske i SR Jugoslavije“,
- da „hrvatskom narodu treba biti jasno da je na ovom prostoru više nemoguće uspostaviti hrvatsku državu i da je potrebno izvršiti međusobno priznanje koje će i međunarodno biti verifikovano što će

omogućiti da se svaki budući konflikt sporazumom riješi“,

- da „postojeće prilike i odnos snaga u svijetu još ne dozvoljavaju formalno ujedinjenje svih srpskih zemalja, ali da to ne sprečava izgradnju privrednog sistema RSK kao integralnog dijela jedinstvenog srpskog privrednog prostora“,

- da se „formalno mora provoditi koncepcija ujedinjenja monetarnog i ekonomskog sistema putem jedinstvenog zakonodavstva, a u neposrednoj praksi da se mora ponašati sa stanovišta faktičkog ujedinjenja RSK sa Republikom Srbijom“,

- da su „Hrvati pola vijeka, eksploatisali srpska prirodna bogatstva, radnu snagu i drugo, pa je nužno da Srpska Krajina proporcionalno svom doprinosu, dobije svoj dio uključujući tu i umetnička djela, javne zgrade, infrastrukturu i ostale institucije, te da se to odnosi i na fabrike, hotele, i na svu imovinu koje je stečena u periodu od petstotina godina“,

- da „od Hrvatske treba tražiti naplatu ratne štete iz prethodnih svjetskih ratova, ali i ovoga rata“,

- da „Svijetu treba da se pokaže da su štete nastale na prostoru RSK, a ne u hrvatskim gradovima i na njihovim cestovnim pravcima“ itd.

S obzirom na činjenicu da je srpsko topništvo razorilo Vukovar, iznimno ciničan je Mikelićev prijedlog da se „posebno mora sagledati stanje i obnova Vukovara te da treba zahtijevati da sva sredstva koja su odobrena od strane Ujedinjenih nacija a usmerena su prema Hrvatskoj, budu usmerena prema RSK i započeti sanaciju Vukovara“.

Jednako tako, u svibnju 1994. Milan Babić je, kao „ministar vanjskih poslova RSK“, međunarodnim predstavnicima ponovio stav „da nema reintegracije u Hrvatsku“ te da je „RSK spremna da na ravnopravnoj osnovi pregovara sa Hrvatskom, ali da tu Hrvati prave probleme smatrajući pregovore početkom reintegracije.

U skladu s takvim isključivim stavom, srbijanska politika radila je na stvaranju jedinstvenog sustava institucija za sve „srpske države“ na prostoru bivše Jugoslavije. Primjerice na razini „Ministarstava zdravlja Republike Srbije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine dogovoreni su zajednički stavovi u pogledu jedinstvenog zdravstvenog sistema, mreža zdravstvenih ustanova i snabdijevanja“. Jednako tako, donesen je „Protokol o reguliranju jedinstvene monetarne politike na području SR Jugoslavije, Republike Srpske i RSK“, kojim je predviđeno da „novi dinar SRJ predstavlja novac sa svim funkcijama na području Savezne Republike Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpska Krajina“, a potom i „Protokol o regulisanju jedinstvenog carinskog i vanjskotrgovinskog sustava na području SR Jugoslavije, Republike Srpske i Republike Srpske Krajine“. Istodobno su „MUP RSK“ i MUP Republike Srbije zajednički djelovali u provođenju zadataka na teritoriju Republike Hrvatske, primjerice, „u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu“.

Nastavljena je i suradnja između stranaka u „RSK“ i Srbiji. Primjerice, početkom veljače 1994. potpisan je „Sporazum o koaliciji Srpske demokratske stranke Krajine i Srpske radikalne stranke“, koji su potpisali predsjednici tih stranaka dr. Milan Babić i dr. Vojislav Šešelj, te „predsjednik Izvršnog odbora Srpske radikalne stranke RSK“ Rade Leskovic. Dakako, nastavljena je i suradnja „RSK“ s „Republikom Srpskom“ u BiH, te podrška političkog vodstva „RSK“ vodstvu Srba u BiH. Tako je u travnju 1994. „na platou ispred hotela 'Dunav' u Vukovaru održan miting podrške srpskom narodu u republici srpskoj, na kojem su govorili predstavnici stranke SDS-a svesrpskih zemalja, te predsjednik skupštine Vukovar“. Spominje se i suradnja „RSK“ s pojedinim oblastima Grčke, uz „konstataciju da se na zapadnim granicama RSK brani Grčka“, te da je između Republike Grčke i „RSK“ čak potpisan protokol o suradnji.

U prilog tome da je vodstvo „RSK“ odbijalo gotovo sve inicijative koje su mogle doprinjeti normalizaciji hrvatsko-srpskih odnosa svjedoči odgađanje rješenja zahtjeva hrvatske strane za posjet vukovarskom groblju, s kojim je „članove Vlade RSK“ upoznao „Sekretar Vlade i predsjednik Republičke komisije za razmjenu zarobljenika Savo Štrbac“, kao i odgađanje „pitanja porodičnih susreta rastavljenih familija“ ili odbijanje zahtjeva Srpske narodne stranke iz Republike Hrvatske čiji je predsjednik Milan Đukić predložio da se održi sastanak s predstavnicima „Srba iz UNP-a područja“.

Dokumenti UNPROFOR-a, prezentirani u ovoj knjizi, pokazuju da je „službena pozicija hrvatske vlasti u pregovoru s vodstvom pobunjenih Srba bila sadržana u Ustavnom Zakonu od svibnja 1992. godine (dva autonomna kotara s 5 odnosno 6 općina, ali ne i status nacije)“, da su Hrvati „nagovijestili da sve može biti predmet diskusije, izuzev otcjepljenja teritorija koji drže Srbi“, da je „najhitniji prioritet za hrvatsku Vladu primjena prekida vatre praćena otvorenjem strateških pravaca i obnavljanje energetske sistema“, te da je za Hrvatsku „od velike političke i ekonomske važnosti vraćanje turista na dalmatinsku obalu“. Nasuprot tome, govoreći o srpskoj poziciji u pregovorima, u dokumentima UNPROFOR-a navodi se da su „Srbi imali dvije otvorene dugoročne pozicije: ujedinjenje sa Srbijom, moguće kroz konfederaciju srpskih zemalja ili ujedinjenjem RS i RSK ili nekakva integracija RSK u Hrvatsku kao jednakog partnera“.

Prema spomenutim dokumentima UNPROFOR-a „ultimativni cilj ovih pregovora je postići dogovor između Hrvatske Vlade i srpskih vlasti o najvećoj mogućoj autonomiji za područja pod kontrolom Srba kako bi se omogućila mirna reintegracija tih prostora u RH i unapređenje dugoročne stabilnosti u ovoj regiji“. Tom cilju trebali bi pridonijeti ekonomski projekti (proljetna sjetva, prodaja sjemena, instekcida i goriva, opskrba vodom, itd.). No, i samo vodstvo UNPROFOR-a bilo je svjesno da je „neke od zadataka postavljenih od Savjeta bezbjednosti bilo izuzetno teško sprovesti u tadašnjim prilikama: kompletna demilitarizacija UNPA i 'ružičastih zona', obnavljanje UNPROFOR-ove kontrole skladišta sa srpskim teškim naoružanjem, ponovna uspostava hrvatske uprave u 'ružičastim zonama', nezavisno od UNPA (Srbi ne priznaju razliku između „ružičastih zona“ i UNPA), hrvatsko povlačenje sa osvojenih područja, povratak izbjeglica“.

Vodstvo „RSK“ nametalo je mišljenje da je to razdoblje „poslednja šansa Srpskom narodu da stvori jedinstvenu Srpsku državu u koju će ući svi etnički prostori na kojim vekovima živi Srpski narod“, te da su Srbi tada bili „ljudstvom, tehnikom i duhom jači nego njihovi dedovi 1914. godine kad su časno i dostojanstveno odbili ultimatum Austro-Ugarske“. Čak su se hrabрили stihovima „da je i bog Srbin a nebesa su naša“.

Sukladno tomu, vodstvo pobunjenih Srba nije se htjelo pomiriti s činjenicom da međunarodni čimbenici teritorij samoproglašene Krajine drže dijelom Hrvatske. Tako je, primjerice, na vijest da je neki jordanski general određen za komandanta UNPROFOR-a „u Hrvatskoj“, ustanovilo da su „kontakti i saradnja sa njim bespredmetni, jer mi nemamo nikakvih nadležnosti u Hrvatskoj, a nalazimo se van Hrvatske, gde bi on trebalo da je komandant“. Jednako tako, zapovjednici SVK bili su spremni suprotstaviti se snagama UNPROFOR-a i njihove pripadnike „uzeti za taoce“, ako bi one pokušale razoružati postrojbe SVK i blokirati njihovo zapovjedništvo. Tako su u veljači „pripadnici MUP-a RSK“ zauzeli punkt UNPROFOR-a na mostu preko rijeke Save u Staroj Gradišci.

Radi podizanja morala zapovjednici SVK uvjerali su svoje suborce da su na njihovoj strani „sve pravoslavne zemlje, a prije svih velika Rusija i bratska Grčka“, te da će ih one zaštititi i „sigurno obezbediti da se Srbija proširi na sve one teritorije koje su sad pod kontrolom Srpske vojske“. Tako je i prolazak ruskog bataljona iz sastava UNPROFOR-a kroz Pale za Sarajevo, iskorišten kao potvrda da će njihova „pravoslavna braća“ i „bratska Rusija“ podržati Srbe. Istodobno, kao i do tada, predstavnici srpske strane Hrvate su i dalje najčešće nazivali „ustašama“, čime se valjda pokušavalo naglasiti kako je suvremena hrvatska država nastavak NDH iz Drugog svjetskog rata, što je bila jedna od smjernica srpske protuhrvatske promidžbe. No, dokumenti u ovim knjigama svjedoče o pritužbama na kriminal i teror pojedinih organiziranih grupa kriminalaca nad stanovnicima hrvatske i srpske nacionalnosti, „u cilju iznuđivanja, krađe i otimanja imovine“, što je poprimilo tolike razmjere da su pojedinci zaključili da takvo „nasilje nije bilo ni u Drugom svjetskom ratu“. Posljedica toga bilo je iseljavanje građana, „što je slabilo odbranu Republike Srpske Krajine“; primjerice, u „u opštini Drniš je u travnju 1994. živilo 3500 stanovnika“.

Problem iseljavanja stanovništva s teritorije „RSK“, odnosno s okupiranog dijela Republike Hrvatske, „s tendencijom daljeg iseljavanja“, procijenjen je kao „ozbiljan problem koji može dovesti do većeg osipanja boračkog sastava“, odnosno narušavanja borbene spremnosti SVK, zbog

čega je u Srbiji pojačano njihovo traženje radi uključivanja u odbranu „RSK“. Problem iseljavanja Srba iz „RSK“ u svom je govoru u travnju 1994. naglasio i novi mandatar „Vlade RSK“, istaknuvši da je „prioritetan“, zapravo „urgentan zadatak vraćanje izbeglih iz Republike Srpske Krajine i naseljavanje prostora u Krajini sa Srbima koji su napustili Republiku Hrvatsku“.

Zbog njegove važnosti, posebno su zanimljivi dokumenti koji govore o sporazumu potpisanom 29. ožujka 1994. u Zagrebu o prekidu vatre i razdvajanju snaga na najmanje 1 km od linije dodira (za minobacače i protuavionske topove 10 km, a artiljerija i tenkovi najmanje 20 km). Prema izvješću srpske strane „Zagrebački sporazum“, koji je trebao stupiti na snagu 4. travnja 1994. u 9 sati, potpisan je nakon dugih i napornih pregovora, koji su trajali više od 18 sati. Vodstvo „RSK“ smatralo je da su spomenuti pregovori „vođeni na ravnopravnom nivou dvaju delegacija“ te da je time „međunarodno priznat entitet RSK“, odnosno da je „RSK svrstana u položaj državnog entiteta“, te da je to „jedan od bitnijih elemenata za samostalnost srpskog naroda na ovim prostorima“, tim više je su tim pregovorima i potpisivanju „prisustvovali specijalni izaslanici SAD (Charles Edgar Redman) i Rusije (Vitaly Churkin)“. Naravno, da hrvatska delegacija nije pristajala na ravnopravan tretman, odnosno da je inzistirala da se razgovori vode s „predstavnicima srpske strane“, a ne predstavnicima „RSK“.

Prema tumačenju srpske strane, „obveze strana u sukobu što su ih preuzele potpisivanjem Sporazuma u najkraćem su:

„- 29. 03. 94. zamrznuta taktička situacija unutar 10 km na svaku stranu od linije razgraničenja.

- Do 04. 04. 94. prestaju sva neprijateljstva i stupa na snagu prekid vatre.

- Uspostavljaju se zajedničke komisije na lokalnom nivou.

- Do 05. 04. 1994. izmestiti indirektno naoružanje van dometa linije razdvajanja.

- Do 08. 04. 1994. razdvojiti jedinice obostranim povlačenjem najmanje za 1000 m od linije dodira. (Jedino u gradovima i selima između linija razdvajanja može biti manja od 2 km)“.

Vodstvo „RSK“ protivilo se povratku hrvatskih prognanika na okupirani teritorij, odnosno na područja pod kontrolom SVK. Stoga je gledalo sumnjičavo na posljedice „Sporazuma o prekidu neprijateljstava i stvaranja tzv. tampon zona“, zbog „sve češćih i masovnijih kontakata između naših građana sa građanima RH“, koje „pospešuju hrvatske vlasti, a u cilju što bržeg povratka svog stanovništva u pogranična mesta RSK, te što ove kontakte kombinuje sa najavljenim ekonomskim merama prema RSK (otvaranje benzinskih pumpi, trgovina, i sl.) pokušavajući na taj način reintegrirati RSK u pravni sustav RH“. O tome da su srpske snage u „tampon zonama“ odnosno u UNPA područjima koja su trebala biti demilitarizirana skrivale oružje, svjedoči preporuka „da je potrebno često menjati mesta lokacije ostavljenog oružja, municije i opreme u tampon zoni kako isto ne bi bilo otkriveno“. Također, na dijelu područja koje je trebalo biti demilitarizirano „deo vojnika i starešina presvlačio se u civilna odela sa naoružanjem (sakriveno po kućama)“ kako bi se zadržali prvobitni položaji.

Dokumenti u spomenutim knjigama govore o nedovoljnoj popunjenosti jedinica SVK „hranom, gorivom, rezervnim djelovima, većim kalibrima municije“ te s vojnicima i zapovjednim kadrom („starešinama“), kao i o lošoj stručnoj osposobljenosti i nedisciplini, o nefunkcioniranju pravne države, posebice protiv „švercera i ratnih profitera“, o samovoljnom napuštanju bojišta, odnosno o dezerterstvu i nedostatku ljudstva zbog slabijeg odaziva na mobilizaciju. O izrazito lošoj ekonomskoj situaciji svjedoči i prijedlog isplate plaće u naturi, primjerice, predloženo je da se borcima isplati litra goriva za dan proveden na položaju.

U uvjetima političke nestabilnosti i tako loše ekonomske situacije, vodstvo „RSK“ zanemarivalo je održavanje postojeće infrastrukture, a pogotovo kulturno-povijesnog naslijeđa. Primjerice, prometnice su bile u tako lošem stanju zbog neodržavanja, da se javno govovrilo da sigurnost saobraćaja nije bila zadovoljavajuća. Loše ekonomsko stanje čak je utjecalo i na slabu opremljenost i logistiku „Posebnih jedinica milicije MUP-a RSK“, koja je, prema navodima iz dokumenata, bila ispod svake razine, odnosno „oko 20% od potrebnog“. Jednako tako, nije se poduzelo ništa da se spriječi uništavanje objekata, inventara, knjiga, muzejske i arhivske građe Memorijalnog parka

Petrova gora, tako da su „propadanju izloženi originalni objekti Centralne partizanske bolnice, muzejski eksponati, arhiva neprocjenjive vrijednosti o žrtvama srpskog naroda, Spomenik Petrova gora, Omladinski prihvatni centar i strogo zaštićeni predjeli prirode, knjige, kancelarijski inventar i dr.“.

Posebice je bio raširen „šverc sa svim vrstama robe, pogonskim gorivom do organizovane prodaje naoružanja, municije i ostalih MTS neprijatelju, a pre svega Muslimanima u Cazinskoj krajini“, u kojem su sudjelovale „mnoge ličnosti iz oblasti politike, vojne i civilne vlasti, organa UP i pravosudnih organa“. Dokumenti pokazuju da je „organizovani kriminal u pojedinim regijama već dostigao takav nivo da je izmakao svakoj kontroli“, te da su postojale „paravojne organizacije na prostoru RSK“, primjerice grupa „Labra“ - nazvana po njenom vođi Radi Milanoviću, koje su se uglavnom bavile „pljačkom hrvatskih i srpskih kuća“. Koliko je šverc kanalom preko Tržačkih Raštela bio raširen svjedoči i podatak da je u zoni 15. Korpusa oko 30 osoba bilo zatvoreno, te da je „vojna policija na Baniji ubila dva Srbina i dva ranila u sprječavanju šverca“. Dakako, u trgovini s Muslimanima opkoljenim na bihaćkom području sudjelovalo je i stanovništvo pograničnih naselja.

Poseban problem predstavljao je nedostatak pogonskog goriva, zbog čega su jedinice SVK dovedene u situaciju da pozajmljuju gorivo od privatnika, radnih i drugih organizacija. Isticano je da su „materijalne rezerve, posebno municije i MRS na takvom nivou da se mogu smatrati kritičnim-alarmantnim“, da su „rezervoari borbenih i neborbenih vozila na minimumu, skoro prazni i bez ikakvih rezervi na nivou GŠ SVK“, da „ulje u sklopovima borbenih i neborbenih m/v već 4 godine nije menjano već samo doljevano, što je sa aspekta funkcionalnosti i pouzdanosti veoma nepovoljno“, da „veliki broj borbenih sistema zahteva hitnu intervenciju iz domena održavanja (4 godine u borbenoj upotrebi i na otvorenom prostoru) uključujući i generalni remont“, da se „ni pod kojim uslovima ne bi trebala prodavati municija, MES i osnovna sredstva“, te da „posebno treba imati u vidu da je ešaloniranje municije SVK izvršeno po proračunu od 4,5 b/k što je operativni minimum (u VJ proračun vrše sa 7 b/k)“. Nedostaci sredstava potaknuli su krađu akumulatora s vozila, a nedostajale su gume, cerade itd. Zbog toga je bila ugrožena redovna opskrba jedinica na položaju s gorivom, streljivom i hranom, kao i njihova spremnost na izvršavanje zadaća. S obzirom na stanje, prevladavalo je mišljenje „da vreme za Srbe ne radi, jer je neprijatelj (Muslimani i Hrvati) svaki dan materijalno opremljeniji“.

Zbog nediscipline u redovima SVK u spomenutom razdoblju bilo je više gubitaka u ljudstvu, nego od djelovanja hrvatske strane, primjerice, stradanje u vlastitom minskom polju, međusobna ubojstva, nesretni slučajevi, itd. Tako se u izvješću „komande 18. Korpusa SVK“ navodi da je tijekom 1993. u postrojbama toga korpusa poginulo 28 v/o; od toga: „10 ili 36 % je od ustaške mine ili snajpera, dok 18 ili 64 % otpada na samoubistva, saobraćajni udes, ubistva od naših boraca, utapanje i od ulaska u naše minsko polje“ te da je „od 18 poginulih boraca od 'srpske' strane 15 ili 83 %. Prema izvješću pomoćnika zapovjednika „Glavnog štaba SVK“ tijekom ožujka 1994. „u SVK je poginulo 37 i ranjeno 62 v/o“, od čega je od neprijateljskog („ustaškog“) djelovanja bilo samo „3 ili 8% svih smrtnih slučajeva“, a ostali su poginuli u međusobnim ubojstvima, samoubojstvima, u saobraćajnoj nesreći, u vlastitom minskom polju, te „nepoznato i ostalo“, što je u velikom broju bilo izazvano prekomjernim konzumiranjem alkohola. Od ubojstava i samoubojstava bilo je 22 mrtva ili 59,46 svih smrtnih slučajeva i 17 ili 27% od ukupno ranjenih (ranjavanje 9 i samoranjavanje 8).

Dokumenti u ovim knjigama potvrđuju da ni u prvoj polovici 1994. nije prestala pljačka i zlostavljanje stanovnika (spominje se i silovanje) na okupiranom području Republike Hrvatske. Razarani su vjerski, katolički objekti, pljačkane su i uništavane kuće Hrvata, ali i kuće srpskih vlasnika, pod izgovorom da su njihovi vlasnici „izbjegavali vojnu obvezu“. Istodobno, izvješća o stanju kriminaliteta iz 1994. pokazuju da je u prethodnoj 1993. godini smanjen broj krivičnih djela u „RSK“, u odnosu na prethodnu godinu, te da je na to „najviše utjecalo gotovo masovno napuštanje RSK od strane građana hrvatske nacionalnosti“ koji su do tada „dosta često bili objekti krivičnih djela“.

Dakako, vlast pobunjenih Srba u Hrvatskoj s posebnom pozornošću pratila je događaje u Bosni i Hercegovini, gdje je „hrvatsko-muslimanski sukob“ išao u prilog ostvarenju ciljeva tadašnje srpske politike o stvaranju jedinstvene srpske države. Tako se u izvješću „Obavještajnog organa Glavnog štaba SVK Generalštabu VJ i Glavnom štabu Vojske Republike Srpske (u BiH)“ od 15. siječnja 1994., navodi da „svi podaci ukazuju da je HV odlučna da zaustavi prodor muslimana i zauzeće hrvatskih enklava“.

Kao unutarnji problem RSK u navedenom razdoblju ističe se potreba izbora i konstituiranja vlasti, od koje se očekivalo da riješi nagomilane gospodarske i političke probleme. Primjetna je podjela na pristaše Milana Martića i Milana Babića, koji su obojica imali isti cilj – „Republika Srpska Krajina u sjedinjenoj Srbiji“.

Pojedini dokumenti govore u prilog sumnji da su neki pripadnici UN-a radili u interesu pojedinih sila i odrađivali zadaće obavještajne naravi. Tako je zanimljiva, dakako uz ogradu da je riječ o neformalnom razgovoru, izjava zapovjednika 4. bataljona 31. pbr. SVK da mu je francuski kapetan, predstavnik UNPROFOR-a, „izrazio želju Francuske da se stvori velika Srbija kao odgovor na njemačke težnje o prevlasti na područjima bivše Austrougarske“, da je njegovo mišljenje „da bi na izborima trebao pobjediti Mile Martić“ te da „Francuska, Engleska i ostali dio Evrope nisu zainteresirani za muslimansku državu u Evropi, ali da zbog znatnog uticaja arapskog kapitala smatra da će pregovori dugo trajati“. Također, prema informacijama „Organa bezbjednosti Komande 7. korpusa SVK“, „dvojica oficira grčke armije, kao posmatrači EU-a, dobili su od svoga Ministra odbrane zadatak da pripadnici njihove misije prikupljaju podatke o HV i da iste ustupaju na korišćenje oficirima Vojske RSK“.

Uz podatke o stanju u „RSK“, dokumenti u ovim knjigama govore i o demografskim prilikama na pojedinim područjima „RSK“, zapravo na okupiranom području RH (dakako, navedene brojeve treba provjeriti). Tako je, prema podacima „Ministarstva obrane RSK“, na okupiranom području Banovine (općine Gina, Petrinja, Dvor, Kostajnica i Sisak-Caprag) u ožujku 1994. živjelo „oko 70.924 stanovnika“, a u vojnoj evidenciji bilo je „oko 15.076 v/o (odnosno 21,25% od ukupnog broja stanovnika)“. Na tom je području djelovao „39. korpus SVK sa svojim nižim jedinicama (24., 26., 31., 33. pbr., Samostalni odred Gradusa i 87. pob Čerkezovac), u kojima je angažirano 11.050 v/o, pretežito srpske nacionalnosti. Od 496 v/o nesrpske nacionalnosti u jedinicama SVK angažirano je 383 (među njima 137 Hrvata, uključujući 10 oficira i 7 podoficira, i 19 Muslimana), u privrednim organizacijama po osnovu radne obaveze 72, a 41 v/o nesrpske nacionalnosti angažirana je u CZ i odbrani (na temelju radne obaveze i CZ angažirano je 86 Hrvata i 2 muslimana). Od v/o koji su se izjasnili kao Jugoslaveni najviše ih je bilo angažirano u Petrinji 165, zatim Glini 49 i Gradusi 5. Istodobno, 441 v/o s toga područja nalazila se u drugim srpskim zemljama, što znači van teritorije RSK, a 464 v/o nalazile su se u inozemstvu, što znači van granica bivše Jugoslavije.“.

Prema navodu iz jednog dokumenta „na teritoriju 7. korpusa SVK“ u prvoj polovici 1994. živjelo je „oko 70.000 stanovnika“, a „na osnovu postojećeg demografskog potencijala“ procijenjeno je da se s tog prostora za potrebe i popunu jedinica 7. korpusa moglo „angažovati 15.000 boraca“. No, 7. korpus SVK tada je bio popunjen „sa 692 oficira, 994 podoficira i 10.852 v/o, što ukupno iznosi 12.538 ili 62%. U zoni odgovornosti 21. korpusa SVK, vojne osobe hrvatske nacionalnosti s područja općina Slunj i Krnjak angažirane su za radnu obvezu na izgradnji dalekovoda.

Istodobno, „ukupna površina zone odgovornosti 18. korpusa SVK (zapadna Slavonija) iznosila je 507 km kvadratnih, na kojima je živjelo oko 30.000 stanovnika, a popunjenost korpusa ljudstvom iznosila je 52,3%“. U zoni odbrane „ukupno je izrađeno 4162 pojedinačnih zaklona – streljačkih za ljudstvo, 82 skloništa za ljudstvo, 51 bunker drveno-zemljani, 32 utvrđena objekta – kuća, 86 zaklona za m/v, 46 zaklona za art. oruđa i 39 zaklona za MTS, a izvršeno je miniranje i zaprečavanje najvažnijih operativno-taktičkih pravaca (ukupno je izrađeno 4 PT m/p i 12 PP m/p, a ugrađeno je 1520 PTM i 2412 PP mina)“. Kao nedostaci navedeno je da „vatrene mogućnosti Korpusa, naročito PO i art. podrške, nisu zastupljene niti 50% u meri koje treba imati ovaj nivo operativnog sastava, posebno ako se ima u vidu tenkoprohodnost zone odbrane“, te da „Korpus ima

samo tč (tenkovsku čet), umesto okbr (oklopnu brigadu)“, a da u „org.(anizacijsko) form.(acijskoj) strukturi nema motorizovanih ili mehanizovanih jedinica (popuna m/v od sledejućih 958 ima svega 185 ili 19,31%)“. Općenito, izvješća zapovjednika postrojbi SVK pokazuju da su pripadnici SVK na liniji bojišta „koristili i dobar deo kuća kao urađene vatrene tačke“ te da je „deo kuća ojačan i podešen za vatreno dejstvo i zaštitu“.

Prema izvješću „Komesarijata za izbjeglice Republike Srpske Krajine“, sredinom veljače 1994. na području „RSK“ bilo je 125.000 „izbjeglih i raseljenih lica“, među kojima 14.353 djece do 18. godine života.

Uz slabu popunjenost postrojbi, vojnom vodstvu „RSK“ problem je predstavljala i nemogućnost profesionalizacije SVK. Jednako kao ni 1993., ni u prvoj polovici 1994. pokušaj profesionalizacije SVK nije uspevao zbog „vrlo malog odaziva i zainteresovanosti za profesionalizaciju“, a kao problem se isticalo da „borci iz pograničnih sela jednostavno neće da idu dalje na položaje od svojih kuća“.

Dokumenti u ovoj knjizi svjedoče i o suradnji dijela muslimana u zapadnom dijelu Bosne („Autonomna pokrajina Zapadna Bosna“) s „RSK“. Tako se spominje da je Fikret Abdić tvrdio da ga je u njegovom djelovanju podržavao Slobodan Milošević, koji je „za potrebe NO AP ZB odobrio naoružanja i municije u vrednosti od oko 9.000.000 dolara“, a da je za „realizaciju dotura naoružanja i municije AP ZB odredjen predsednik vlade RSK Borislav Mikelić“. Sukladno tome, „dana 23. 06. 1994. u večernjim časovima iz Beograda za AP ZB pristigla su dva šlepera naoružanja i municije u kojima je bilo: AP 7,62 mm 500 komada, PaSnP, M-76 50 kom, PAP 1220 kom. i 751 020 metaka 7,62 mm“.

Posebno su zanimljivi dokumenti o namjerama dijela Srba iz Gorskog kotara i akcijama 21. Diverzantskog odreda, koji je osnovan radi prodora u Gorski kotar i spajanja s tamošnjim srpskim stanovništvom s ciljem presijecanja Hrvatske na dva dijela. Pripadnike 21. Diverzantskog odreda (Srbi iz Gorskog kotara i Srbije), prema riječima njegova „komandanta“ Bože Rajnovića, formirala je i opremila Vojska Jugoslavije, a diverzantsku obuku su prošli u Pančevu u Srbiji.

Uz spomenuto, dokumenti iz razdoblja obuhvaćenoga spomenutim knjigama svjedoče o trošenju prirodnih bogatstava RH (primjerice, eksploatacija nafte te masovna sječa i preprodaja šume, naročito jele), o odgovornosti lokalnih srpskih političara za odlazak Srba iz zapadne Slavonije krajem 1991., o postojanju planova za evakuaciju stanovništva „RSK“ u slučaju napada hrvatskih snaga, o tome da su u Hrvatskoj ratovalale dobrovoljačke četničke jedinice, koje je u studenom 1991. obišao četnički „vojvoda“ Vojislav Šešelj, preporučivši lokalnim Srbima da „kad JNA dođe do Virovitice sazidaju betonski zid“ kao granicu srpske države, itd. Istodobno, pokazuju da u 1994. godini nisu prestale rasprave o „Daruvarskom sporazumu“ (18. veljače 1993.), pa su njegovi potpisnici sa srpske strane Veljko Džakula, Dušan Ećimović i Mladen Kulić zatražili pravno mišljenje od „eksperata za međunarodno pravo“ dr. Vladana Vasiljevića i dr. Konstantina Obradovića, da bi dokazali da u tom sporazumu „nema nikakvih elemenata koji bi ukazivali da su nasilno ili na drugi način pokušali otuđiti dio državne teritorije, niti mijenjati državne granice“ (dakako, misli se na državu „RSK“).

Prema tome, činjenica da se sadržaj dokumenata u spomenutim knjigama, koji govore o politici vodstva „RSK“ ne razlikuje od sadržaja dokumenata „RSK“ u prethodnim godinama (od 1990.), svjedoči o kontinuitetu srpske politike u ostvarenju svoga krajnjeg cilja – da svi Srbi žive u jednoj državi i odlučnosti srpskih dužnosnika da je provedu do kraja, bez obzira na žrtve.

3) Fotomonografija: Zvonimir Tanocki, Vinkovci u Domovinskom ratu:

Dvojezična fotomonografija Zvonimira Tanockog (222 fotografije i 3 preslike dokumenata, na 159 stranica), nastavak je niza fotomonografija koje je Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata objavio s namjerom da fotografije iz Domovinskog rata, kao važno gradivo iz toga razdoblja hrvatske povijesti, istragne iz zaborava i približi javnosti. Zvonimir Tanocki rođen je 1960. godine, fotografijom se počeo baviti 1974. godine, a od 1984. postaje profesionalni fotograf.

Velikosrpska agresija, koja otvoreno kreće od ljeta 1991., zatekla ga je na istočnim vratima hrvatske u rodnom gradu Vinkovcima. U obranu domovine kreće „naoružan“ fotoaparatom i dijeli sudbinu branitelja Vinkovaca, Nuštra i drugih mjesta istočne Slavonije. Svojim je fotografijama događaje iz Domovinskog rata u istočnoj Slavoniji sačuvao za povijest. Knjiga Z. Tanockog, kao umjetničko djelo i povijesni dokument, kronološki i tematski kroz fotografije prikazuje velikosrpsku agresiju na Republiku Hrvatsku, odnosno na istočnu Slavoniju.

Fotografije obuhvaćaju razdoblje stvaranja i obrane Republike Hrvatske s naglaskom na stradanja Vinkovaca i okolice koje su 1991. napale JNA i srpsko-crnogorske postrojbe, uz pomoć lokalnih Srba. Fotografije prikazane u ovoj fotomonografiji autor je samostalno odabrao i posložio, uglavnom prema tematskim cjelinama. Ispod fotografija su kratki potpisi s opisom mjesta i vremena nastanka fotografije. Kratki su zbog namjere da se, što je moguće više, izbjegne sugestija, i tako svakoj fotografiji „omogućiti“ da ispriča svoju priču.

Fotomonografija započinje fotografijama iz 1991. godine koje prikazuju stradanje grada; njegovih kuća, zgrada (od novih nebodera do starih baroknih zdanja), ulica, mostova, kulturnih ustanova, vrtića..., ništa nije ostalo pošteđeno od napada JNA i pobunjenih Srba. U drugoj tematskoj cjelini prikazuju se fotografije na kojima je autor zabilježio razaranja crkava (i katoličkih i pravoslavnih), tvornica, gospodarskih objekata, škola, igrališta, knjižnice, kina, muzeja, bolnice, što pokazuje da je cilj agresora bio sustavno razoriti cijeli grad, bez obzira na kulturnu, povijesnu ili neku drugu vrijednost tih građevina. Treća cjelina prikazuje najveća stradanja u ratu - stradanja civila (djece, žena, staraca) i branitelja. Fotografije prikazuju i funkcioniranje grada u ratnim uvjetima. Četvrta i završna cjelina prikazuje djelovanje Odbora za promotivne akcije pri kriznom štabu općine Vinkovci. Njihova borba protiv velikosrpske agresije obilježena je kulturnim akcijama, glazbom, izložbama, izdavanjem knjiga i predavanjima. Održavanjem kulturnih priredbi u Hrvatskoj i inozemstvu, te promidžbom koja je nastojala razbiti srpsku propagandnu mašineriju, pridonijeli su jednom segmentu obrane Hrvatske.

4.) *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990.-1995.: nositelji, institucije, posljedice*, Zbornik radova, ur. Mladen Barać – Ivica Miškulin, Slavonski Brod-Zagreb, travanj 2012. (338 strana); suizdavaštvo s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

Dosadašnja istraživanja zapadne Slavonije u Domovinskom ratu u hrvatskoj historiografiji gotovo u potpunosti posvećena su vojno-političkim aspektima hrvatske strane, u kojima dominiraju pretežno izvori hrvatske provenijencije, dok su podaci o pobunjeničkom djelovanju korišteni mahom kao dopuna ovim temama. Zbog toga su navedena djela lišena detaljnije analize pobunjeničke strane, pa se kao izazov nametnuo zadatak izrade publikacije, koja bi obuhvatila najznačajnije sfere srpske pobune i agresije na zapadnoslavonskom području, zatim, tijek i oblike institucionalizacije pobune, kao i njezine posljedice. Zbog toga je nastao spomenuti zbornik s tematikom srpske okupacije zapadne Slavonije, kao projekt u koji su bile uključene najrelevantnije ustanove u Hrvatskoj, koje se bave tematikom Domovinskog rata. Tako su, svojim radovima, u izradi ovog zbornika, uz djelatnike slavonskobrodske Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje i zagrebačke središnjice Hrvatskog instituta za povijest, sudjelovali zaposlenici Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata u Zagrebu (Janja Sekula, Julija Barunčić Pletikosić i Željka Križe Gračanin) te zagrebačkog Instituta Ivo Pilar i njegova područnog centra u Vukovaru.

Radovi u ovom zborniku utemeljeni su na dokumentaciji srpskih institucija sa zapadnoslavonskog područja, onovremenog tiska i relevantne literature. Posebice treba istaknuti da glavninu izvora čine dosada neistraživana i slabo poznata dokumentacija pobunjenih zapadnoslavonskih Srba iz arhivskih fondova Državnog arhiva u Slavonskom Brodu i njegova područnog odjela u Požegi, Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata u Zagrebu, Državnog arhiva u Zagrebu, te arhiva Ministarstva obrane i unutarnjih poslova Republike Hrvatske, čijem osoblju treba

zahvaliti za svu pruženu stručnu pomoć.

Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji ima brojna lica i naličja, od kojih su ona najvažnija postala predmetom znanstveno-stručne analize u ovom zborniku. Naravno, objavljeni radovi nisu zaokružili ovu temu, jer je to, s obzirom na preostale neistražene teme i arhivsko gradivo, nemoguće obuhvatiti publikacijom ovog tipa, ali su značajan doprinos u istraživanju najvažnijih aspekata srpske pobune u zapadnoj Slavoniji.

Tematska podjela zbornika u tri poglavlja donosi ukupno 9 članaka. U prvom poglavlju naslovljenom „Nositelji“ analiziraju se tri temeljne organizacije koje su bile duhovni protagonisti i inspiratori te istovremeno instrumenti srpske pobune na zapadnoslavonskom području. Radi se o regionalnim organizacijama Srpske pravoslavne crkve i Srpske demokratske stranke, kao i 5. banjalučkom korpusu Jugoslavenske narodne armije.

U članku Ivice Miškulina „Stranka ugroženog naroda – djelovanje Srpske demokratske stranke u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1991.“ autor je, na temelju arhivskog gradiva i onovremenog tiska, analizirao djelovanje Srpske demokratske stranke u zapadnoj Slavoniji, počevši od lipnja 1990., kada se ustrojavaju prvi ogranci ove stranke na zapadnoslavonskom području, do kolovoza 1991., kada njezini regionalni čelnici proglašavaju Srpsku autonomnu oblast Zapadna Slavonija, nakon čega otpočinju otvoreni ratni sukobi na ovom području. Autor je uspio rekonstruirati tijekom nastajanja te okolnosti koje su pogodovale jačanju i širenju Srpske demokratske stranke uslijed masovnog otklona značajnog dijela pristaša Saveza komunista Hrvatske – Stranke demokratskih promjena, onih srpske nacionalnosti, i to nakon što je SKH-SDP izgubio na prvim višestranačkim izborima 1990. i jasno zauzeo poziciju protivljenja Miloševićevom konceptu preustroja Jugoslavije. Ovaj opsežan rad omogućava uvid u unutrašnje odnose između članova vodstva zapadnoslavonskog SDS-a, njihova odnosa prema stranačkoj središnjici u Kninu i vodstvu regionalnog ogranka iz istočne Slavonije, posebice u kontekstu zauzimanja stava nakon izbijanja unutrašnjeg sukoba u SDS-u uslijed političkog razilaženja između Milana Babića i Jovana Raškovića. Autor je uspio dokazati kako je Srpska demokratska stranka kontinuirano radila na stvaranju srpske političko – teritorijalne autonomije kao prvog koraka u izdvajanju zapadne Slavonije iz sastava Republike Hrvatske. Pri tome se neumorno inzistiralo na retorici promicanja neutemeljene teze o srpskoj ugroženosti od strane hrvatske države i hrvatskog naroda, kako bi se stvorilo ozračje pogodno za podizanje oružane pobune. Kao najuvjerljiviji dokaz ovog militantnog separatizma i nepomirljive politike prema hrvatskoj državi pruža se činjenica kako su prvi hici protiv hrvatskog ustavno-pravnog poretka i teritorijalne cjelovitosti ispaljeni u Pakracu, od strane srpskih ekstremista, pristaša i provoditelja politike Srpske demokratske stranke.

Sljedeći rad, također, potpisuje kolega Miškulin, a naslovljen je: „U službi boga rata: Prilog poznavanju djelovanja episkopa slavonskog Lukijana i Srpske pravoslavne crkve u zapadnoj Slavoniji 1985. – 1991.“. U ovom radu autor rekonstruira djelovanje Vojislava Pantelića, koji je obnašao dužnost episkopa slavonske eparhije Srpske pravoslavne crkve sa sjedištem u Pakracu, poznatijeg pod crkvenim imenom Lukijan. Episkop Lukijan je u navedenom razdoblju odigrao važnu ulogu u nastajanju i djelovanju srpskog nacionalističkog pokreta u Hrvatskoj. Najvažnije karakteristike njegova javnog djelovanja odnosile su se na ustrajno isticanje navodne srpske ugroženosti te poistovjećivanja novoizabranih hrvatskih vlasti nakon višestranačkih izbora održanih 1990. sa ustaškim režimom, što je značajno pridonijelo jačanju srpske netrepeljivosti prema hrvatskim vlastima te nesumnjivo pridonijelo pripremi srpske oružane pobune na zapadnoslavonskom području. Ovaj nadasve intrigantan rad donosi niz zanimljivih crtica iz života i javnog djelovanja episkopa Lukijana, koji se, od dolaska na dužnost episkopa, čvrsto zauzeo za poziciju srpskog nacionalizma, potenciravši ga u čitavom nizu događaja, kao što su bili huškačko preuveličavanje stradanja srpskog naroda u Drugom svjetskom ratu, nacionalistička obilježavanja bitke na Kosovu, rođenja Vuka Stefanovića Karadžića i vladavine despota Vuka Brankovića Slavonijom. Koristeći sve ponuđene opravdane i neopravdane razloge za zaoštavanje odnosa s hrvatskim vlastima, kako komunističkim, tako i onima izabranima nakon izbora 1990., episkop

Lukijan se nije libio podržati i politička nastojanja zapadnoslavonskog SDS-a, koji je radio na oružanoj pobuni protiv hrvatskih vlasti. Time je odgovornost episkopa Lukijana za podizanje nepovjerenja srpskog naroda prema hrvatskim vlastima, kao visokog vjerodostojnika jedne velike vjerske zajednice, kakva je Srpska pravoslavna crkva, znatna i neupitna.

Posljednji rad u ovom poglavlju - „Organizacija i djelovanje Jugoslavenske narodne armije i pobunjenih Srba u zapadnoj Slavoniji tijekom 1991.“ – napisao je Davor Marijan. Na temelju, kako sam navodi, oskudnih arhivskih izvora i rijetke literature, autor prikazuje organizaciju i glavne značajke djelovanja Jugoslavenske narodne armije i pobunjenih Srba u zapadnoj Slavoniji tijekom 1991. godine. Ponajviše pozornosti posvećuje 5. korpusu JNA, sa sjedištem u Banja Luci, koji je bio nositelj agresije na zapadnoslavonski dio Hrvatske. Pritom rekonstrira djelovanje JNA na ovom području od pokušaja srpskog zauzimanja Pakraca u ožujku 1991., kada je prvi puta intervenirala, zatim, raspodjele naoružanja srpskom stanovništvu u režiji nekoliko oficira JNA u ljeto 1991., do otvorenog stavljanja snaga JNA na stranu srpskih pobunjenika kada intervencijom prema Okučanima sredinom kolovoza 1991. spriječava hrvatske snage u namjeri gušenja oružane pobune. Rad zaključuje s prikazom ratnog sukoba između snaga JNA i njoj podčinjenih paravojnih formacija pobunjenih Srba s jedne strane te hrvatskih vojno-redarstvenih snaga s druge strane u razdoblju od rujna 1991. do kraja iste godine. Posebno su zanimljive autorove analize napadnih pravaca 5. korpusa JNA i evaluacija postignutih rezultata tijekom sukoba na zapadnoslavonskom ratištu u prvoj ratnoj godini.

Drugo poglavlje zbornika naslovljeno s „Institucije“ odnosi se na analizu tijeka i oblika institucionalizacije srpske pobune u zapadnoj Slavoniji, prikazane u radovima koji se dotiču djelovanja i uloge pobunjeničkih vojno-milicijskih formacija te političko-pravosudnih tijela na ovom području. O tome su pisale zaposlenice Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata: Janja Sekula o djelovanju milicije i političkih tijela pobunjenika – “O djelovanju Oblasnog vijeća i Narodne skupštini Srpske oblasti” (suautorstvo s Mladenom Baraćem) i “Ustroj i djelovanje 18. Korpusa Srpske vojske Krajine”, te Željka Križe Gračanin i Julija Barunčić Pletikosić o 18. zapadnoslavonskom korpusu Srpske vojske Krajine – “Ustroj i djelovanje 18. korpusa Srpske vojske Krajine”.

Posljednji rad u ovom poglavlju napisao je Mladen Barać - „Ustroj i djelovanje pravosuđa Republike Srpske Krajine na području zapadne Slavonije 1992.-1995.“. Riječ je o jednom od prvih radova uopće koji se bavi temom pobunjeničkog pravosuđa. Na temelju kadrovske dokumentacije zaposlenika pobunjeničkih pravosudnih institucija i sudskog arhiva, uspio je kronološki rekonstruirati rad okučanskog općinskog suda i tužiteljstva, kao jedinih pravosudnih tijela na čitavom zapadnoslavonskom području. Pored općih prilika koje su vladale u tamošnjem pravosuđu, a koje su bile gotovo kaotične, rad nudi i uvid u neke sfere svakodnevnog života na okupiranom području, kao što je stanje sigurnosti i vladavine prava. Opći dojam kojega će većina čitatelja ovog rada dobiti je zasigurno taj kako je pravosudni sustav paradržave Republike Srpske Krajine propustio pridonijeti stabilnosti zapadnoslavonske pobunjeničke oblasti, zbog niza objektivnih okolnosti i vlastitih slabosti.

Posljednje treće poglavlje pod naslovom „Posljedice“ donosi dva rada o nekim od posljedica srpske pobune u zapadnoj Slavoniji. Radi se o ratnim zločinima koje su počinile srpske postrojbe i demografskim promjenama koje su pogodile ovaj prostor uslijed događanja od 1991. do 1995. U radu autora Ivice Miškulina i Petra Bašića „Ratni zločini srpskih snaga nad civilnim stanovništvom u zapadnoj Slavoniji 1991.“ analiziraju se dva najmasovnija ratna zločina srpskih snaga - na širem području Bilogore te na jugoistočnom dijelu podravskoslatinske općine. Autori upućuju na fanatičnu odanost svesrpskom političkom programu kao najvažnijem uzroku ovih zločina. Pored kronološke rekonstrukcije počinjenih zločina s detaljnim popisima stradalnika i načina njihovih stradanja, može se izdvojiti konstatacija kako izvršioци ovih djela nisu bili isključivo srpski dobrovoljci podrijetlom izvan zapadnoslavonskog područja, već se radi, kao što je slučaj u bilogorskom primjeru, o pripadnicima zapadnoslavonske Teritorijalne obrane. Pri tome je nepobitna

činjenica da je vojno-politički vrh pobunjenih zapadnoslavonskih Srba dijelom imao izravnog udjela u ovim zločinima te je sasvim propustio poduzeti mjere kojima bi se zaštitilo nesrpsko stanovništvo na okupiranim prostorima od samovoljnog ponašanja srpskih ekstremista. Rad također upozorava i na slab odjek ovih zločina u međunarodnim krugovima, usprkos njihovoj masovnosti i okrutnosti.

Autori posljednjeg rada u zborniku su Dražen Živić i Ivo Turk - „Demografske posljedice hrvatskog Domovinskog rata u zapadnoj Slavoniji“. Autori donose demografsku ekspertizu zapadnoslavonskog područja, u kojoj zaključuju kako negativni demografski trendovi na ovom području datiraju još od 1961., a koje je agresija na ovaj dio Republike Hrvatske dodatno produbila. Na osnovi statističkih podataka i izračuna te vjerodostojnih demografskih izvora, autori procjenjuju ljudske gubitke ovog prostora u razdoblju 1991. – 1995. na približno 1900 poginulih i ubijenih te više od 50.000 izbjeglih i prognanih osoba. Ovi gubici su, u okviru projekcija trenutnog demografskog razvoja ovog dijela Hrvatske, praktično nenadoknadivi, posebice ukoliko se uz izravne ratne gubitke, ubroje i aktualni demografski čimbenici poput prirodne depopulacije uzrokovane većim mortalitetom u odnosu na natalitet te intenzivni proces starenja pučanstva zapadne Slavonije.

Zbornik sadrži dodatne priloge u obliku ilustracija, koji se odnose na fotografije nekih aktera ovih zbivanja te preslike novina i grbovlja, zatim nadasve bogatu kartografiju okupiranih područja zapadne Slavonije - 12 tematskih karata, kao i prijepis 26 najintrigantnijih dokumenata, uglavnom srpske provenijencije, na temelju kojih su i nastali neki od ovih radova. Zbornik sadrži i popis kratica, kao i sažetke svih članaka na engleskom jeziku.

5) Vladimir Mukusev, *Crna mapa - priča jedne novinarske istrage* (prijevod s ruskog na hrvatski jezik: Jana Pešić), ur. Ivica Pandža – Orkan, Selište Kostajničko, lipanj 2012.; suizdavaštvo s Udrugom hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata – ogranak Selište Kostajničko.

Hrvatski branitelji i veterani Domovinskog rata iz grada Siska i Banovine zamolili su nas da se pridružimo njihovim naporima u istraživanju i rasvjetljavanju pojedinih događaja iz Domovinskog rata. Tako je u Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata stigla njihova zamolba da im pomognemo pronaći dokumente „Srpske vojske Krajine“, koji se čuvaju u našem Centru, a odnose se na događaj na području Banovine u rujnu 1991., kad su pripadnici srpskih snaga ubili dvojicu ruskih novinara. Naime, o tom je događaju u Rusiji objavljena knjiga „Crna mapa“ autora Vladimira Mukuseva, a zbog zanimljivosti njezina sadržaja, u kojem se opisuje pokušaj da se za to ubojstvo okrive hrvatske snage, hrvatski branitelji i veterani Domovinskog rata iz Siska osigurali su sve potrebne uvjete da se ta knjiga prevede na hrvatski jezik. Uz to, oni su već prikupili dosta zanimljivih informacija i podataka o tom događaju, tako da je naš Centar trebao uložiti samo manji stručni napor da bi pregledao gradivo i izdvojio par dokumenata u kojima su podaci o spomenutom događaju. Sukladno tome, a uzimajući u obzir potrebu da se rezultati istraživanja događaja iz Domovinskog rata javno prezentiraju, naš Centar prihvatio je sunakladništvo u objavljivanju prijevoda knjige „Crna mapa“ s ruskoga na hrvatski jezik, uz obvezu da samo odradi svoj – arhivski – dio posla. Uostalom, najveći dio posla već su odradili sudionici Domovinskog rata s područja Banovine, posebno pukovnik Orkan.

Dakako, objavljivanje knjige „Crna mapa“ izazvalo je reakciju na srpskoj strani. Tako je bivši dužnosnik bivše samoproglashene „Republike Srpske Krajine“ Savo Štrbac u svojoj knjizi „Rat i riječ“ (Banja Luka, 2011., str. 61) priznao da su ruske novinare ubili Srbi, ali je pokušao „objasniti“ da su za njihovu smrt odgovorni Hrvati, jer su naoružanim Srbima u zasjedi na cesti iz Kostajnice prema Petrinji „dojavili da su u autu hrvatski novinari“ (!?) Svaki komentar ovakve konstrukcije, jedne u nizu pokušaja zamagljivanja činjenica tzv. „borca za istinu“ suvišan je!

S obzirom na to da je knjiga „Crna mapa“ prevedena s ruskog na hrvatski jezik bez ikakvih intervencija u sadržaju, jer se poštovalo pravo autora knjige na svoj pogled na događaje u Hrvatskoj

i bivšoj Jugoslaviji 1990-ih, u predgovoru treba naglasiti upravo tu činjenicu da je knjigu pisao autor iz Rusije, te da neki termini i zapažanja iznesena u knjizi nisu precizna. Primjerice, kad autor govori o „balkanskom ratu“ treba primijetiti da se rat od 1991. do 1995. vodio samo na području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine te da je riječ o srpskoj agresiji na spomenute republike. Jednako tako, kad autor kaže da „u ovom strašnom ratu nije bilo pobjednika“, to se može prihvatiti samo u simboličkom smislu, na način da smo samim činom sudjelovanja u ratu, zbog velikih žrtava i razaranja koje donosi rat, svi gubitnici. No, činjenica je da je u Domovinskom ratu Hrvatska pobijedila, jer je uspjela opstati, zadobiti međunarodno priznanje i osloboditi okupirane dijelove svoga teritorija. Istodobno, time je poražen novi velikosrpski projekt, koji je uz pomoć Jugoslavenske narodne armije trebao osigurati uvjete da „svi Srbi žive u jednoj državi“, na većem dijelu teritorija bivše Jugoslavije. Dakako, ostaju dvojbena pitanja je li velikosrpska ideja, koja podrazumijeva zapadnu granicu srpske države duboko na teritoriju Republike Hrvatske, zauvijek poražena te je li ratnom pobjedom Hrvatska osigurala svoje strateške interese i stvorila uvjete za bolji život svih njezinih građana.

Nažalost, ruski novinari Viktor Nogin i Gennadij Kurinnoj nisu jedini ubijeni novinari u Domovinskom ratu. Uz njih, tijekom srpske agresije na Hrvatsku 1990-ih, u pokušaju da sačuvaju istinu, ubijeno je najmanje dvadeset hrvatskih novinara, odnosno ratnih izvjestitelja, snimatelja i fotografa. Istodobno, ranjeno je 11, a nakon rata umrla su 22 ratna izvjestitelja. Spomenuti podatci navedeni su na Drugom susretu ratnih izvjestitelja Hrvatskog radija i Hrvatske televizije, održanom 12. studenoga 2011. u Vukovaru, na kojemu je sudjelovala i ratna novinarka Dubravka Vukoja. Njezino sjećanje na ratne dane, odnosno razmišljanje o strahotama koje je vidjela i doživjela, vjerojatno je jednako razmišljanju većine novinara koji su na ratom zahvaćena područja diljem svijeta odlazili isključivo radi istinitoga prikaza događaja:

„Dok smo u najljepšim godinama svoga života krajem 1980-ih u krugu svojih obitelji slušali na radiju i gledali na ekranima TV prijemnika snimke ratnih događaja, mrtve, ranjene i prognane u nekom kutku svijeta, nismo ni u snu mogli pomisliti da ćemo i sami uskoro biti svjedoci ubijanja nevinih domoljuba, djece, žena i staraca. Zašto bi uopće netko i pomislio srušiti ili prisvojiti moj dom, crkvu u kojoj su kršteni moji preci, koju su poštedjele stoljećima ranije neke druge vojske...

Sjećanja blijede, kažu, no bezživotna tijela djece, masakriranih mladića i silovanih žena, ispraćaji dragih članova obitelji, raketiranje, eksplozije i fijuk metka iz snajpera, vraćaju se kao zloduh i dan danas ne daju mira snovima... Mnogi dojučerašnji susjedi Srbi, s kojima smo dotad pili kavu, zašutjeli su preko noći i započeli kasnonoćna sastančenja u svojim kućama, bezrazložno okrećući glavu od nas. Bez ijedne riječi, bez objašnjenja, postali su nam najveći neprijatelji!? Pustili su brade, izvukli iz skrovišta ranije pripremljeno oružje, nabili na glave neke crne šubare s kokardama i pretvorili se u teroriste nabijene rušilačkom mržnjom prema svemu što je hrvatsko.

Trebali smo objasniti našim zbunjenim i preplašenim mališanima, koje nismo odgajali po nacionalnim raznolikostima da odjednom moramo braniti naš dom i našu Domovinu. Bila je to preteška tema za male zbunjene i preplašene glavice koje smo morali skloniti u neki podrum ili negdje daleko, u sigurnost gdje nema pucnjave i eksplozija. Hrvatski branitelji morali su uzeti oružje da bi obranili dom i Domovinu, a neke mame i tate uzele su svoje „oružje“: mikrofone, snimače, kamere, baterije i krenule u neizvjesnost, na prvu liniju bojišnice, s jedinom željom da glas i slika o ratnom pohodu četnika i JNA, odnosno istina o srpskoj agresiji na Hrvatsku, ode u Svijet. Danas, kada neki to razdoblje pokušavaju prikazati u drugačijem svjetlu, materijal snimljen ratnih 1990-ih neprocjenjivo je svjedočanstvo o tadašnjim događajima. Izvještavajući s bojišta, novinari, reporteri, snimatelji, montažeri, tehničari, vozači, urednici..., upoznali su Svijet s tragedijom u Hrvatskoj, čuvali su događaje od zaborava i na svoj način branili su Domovinu. I ginuli za nju.

Tužna vijest o ubijenom kolegi novinaru na bojišnici, ujedno je bila i poruka – Bože moj, tko je slijedeći... Te divne novinarske duše - Tomica Belavić, Zvonimir Devernaj, Boris Erdelja, Siniša Glavašević, Žarko Kajić, Živko Krstičević, Gordan Lederer, Vladimir Levar, Ivan Maršić, Stjepan Penić, Đuro Podboj, Branimir Polovina, Zdenko Purgar, Željko Ružičić, Luka Skračić, Nikola

Stojanac, Ivo Šipek, Tihomir Tunuković, Pavo Urban i Gorki Živković – danas svoja izvješća pišu u raju. (iz pisma ratne izvjestiteljice Hrvatskog radija Dubravke Vukoje).

6) Panajoti Gilve, *MOMP „Zvir“ – otok Hvar u Domovinskom ratu 1991.-1996.*, ur. Julija Barunčić Pletikosić – Željka Križe Gračanin, Zagreb, kolovoz 2012.

Autor se u knjizi, zapravo monografiji, ograničio na prikaz stvaranja, razvoja i djelovanja MOMP-a „Zvir“ s otoka Hvara, bez posebne obrade drugih institucija i postrojbi koje su se stvarale i djelovale u obrambenom sustavu na otoku Hvaru tijekom Domovinskog rata (Krizni štab, Policijska postaja Hvar MUP-a RH, Sekretarijat za narodnu obranu, 7. obalna artiljerijska baterija „Pelegrin“, Domobranska bojna Hvar, Služba motrenja i obavješćivanja, Civilna zaštita, Narodna zaštita i dr.). One se spominju samo u kontekstu stvaranja, razvoja i djelovanja MOMP-a. Naravno, u okviru svoje nadležnosti i djelovanja, svi su dali obol obrani Hrvatske, a naročito pripadnici specijalnih postrojbi MUP-a s otoka, angažirajući se na bojišnicama diljem naše domovine.

Tekst ove monografije prezentiran je kronološki, može se reći „vojnički“, bez suvišne patetike. Temeljna vodilja bila je sažeti prikaz stanja, događaja i napora koje su Hvarani u okviru MOMP-a dali u Domovinskom ratu. U knjizi su i svjedočenja pripadnika postrojbe, a knjiga obiluje fotografijama, tako da se može nazvati i fotomonografijom. Autori fotografija objavljenih u ovoj monografiji su najvećim dijelom gosp. Vinko Franičević iz Starog Grada (za cijelo razdoblje), gosp. Frane Plančić iz Starog Grada (Novigrad 1993.), gosp. Bert Barišić iz Hvara (Velebit 1994.), gosp. Vjekoslav Aljinović iz Splita (prisega postrojbe 1992.), te manjim dijelom mnogi drugi poznati i nepoznati pripadnici postrojbe. Svima njima dugujemo zahvalnost na doprinosu u dokumentiranju toga vremena. Uz svaku fotografiju uglavnom se nalaze imena i prezimena osoba koje su na njima, međutim, uslijed protoka vremena ili nemogućnosti prepoznavanja, nekoliko osoba nije imenovano, te im se ovim putem ispričavamo. U knjizi se nalaze i dokumenti neprijateljske strane, koji se čuvaju u HMDCDR-u, a sadržajem se odnose na područje ili vrijeme djelovanja MOMP-a Hvar, ili su izravno ili neizravno vezani uz tu postrojbu. Tijekom rada, veliku podršku autoru je pružio prvi zapovjednik postrojbe, gosp. Nikola Šimunović iz Starog Grada, kao i dio bivših pripadnika postrojbe. Podatke o viškoj postrojbi, koja je bila pridodana MOMP-u Hvar tijekom izvođenja bojnih djelovanja na Velebitu, autoru je dao gosp. Dini Čikalović, ratni zapovjednik Samostalne domobranske satnije Vis.

Autor je u spomenutoj knjizi, zapravo monografiji, dao kronološki prikaz uvjeta i vremena u kojem je nastajala postrojba Mješoviti odred mornaričkog pješništva »Zvir« - otok Hvar (MOMP – Hvar), od stvaranja prvih dragovoljačkih naoružanih grupa na otoku Hvaru do ustrojavanja i bojnih djelovanja postrojbe tijekom Domovinskog rata. Događaji su prikazani onako kako su se odvijali, bez komentara. Korišteni su sačuvani i dostupni dokumenti iz raznih izvora, te sjećanja ljudi koji su sudjelovali u razvoju postrojbe. Ovaj tekst u prvom redu služi da ostanu zabilježena zbivanja u tim teškim vremenima, koja također pokazuju i odvažnost ljudi s otoka Hvara da sudjeluju u obrani svog otoka i svoje Domovine.

Prvi dio odnosi se na razdoblje druge polovice 1991., kada se postrojba stvarala praktički ni iz čega i kada su naponi bili pretežno usmjereni na ustrojavanje snaga za obranu otoka Hvara. Pritom se djelomično prikazuju i situacije u kojima se nalazio otok Hvar i njegovo pučanstvo kada je rat bio na »kućnom pragu«.

Postrojba je nastala isključivo naporom ljudi i institucija s otoka Hvara koji su se samoinicijativno, bez potpore i pomoći sa strane, organizirali za obranu svog otoka. Vojna znanja i vještine ljudi koji su sudjelovali u organiziranju obrane otoka i same postrojbe bila su na razini temeljnih vojnih znanja, ali su se kontinuiranom izobrazbom i obukom, tijekom vremena stalno poboljšavala, tako da je na kraju zapovjedni kadar postrojbe, od razine desetine do zapovjedništva MOMP-a, bio sposoban voditi postrojbu s pridodanim snagama u obrambenim bojnim djelovanjima na bojišnicama u zadarskom zaleđu. Ne može se reći da nije bilo nesnalaženja i lutanja, ali su ona prvenstveno bila

odraz situacija u kojima su pripadnici postrojbe bili prepušteni sami sebi, bez zapovijedi ili napatka viših razina vojnog zapovijedanja, što se prvenstveno odnosi na razdoblje do kraja 1991. godine. U otežanim uvjetima funkcioniranja vojne crte zapovijedanja, u tom razdoblju organiziranje obrane i same postrojbe usmjeravali su civilna tijela vlasti na otoku Hvaru, prvenstveno predsjedništvo Skupštine općine Hvar i Krizni štab općine. Tek krajem 1991. postrojba se učinkovito uvezala u crtu zapovijedanja HRM-a.

Osobito velik problem u prvim mjesecima organiziranja obrane 1991. bio je nedostatak naoružanja i vojne opreme neophodne za organiziranje vojne postrojbe i njezine sposobnosti za provođenje bojnih djelovanja. Počelo se s nekoliko komada trofejnog oružja, ali naporima pripadnika postrojbe i struktura vlasti na otoku postupno je, iz raznoraznih izvora, započelo opremanje naoružanjem i opremom. Do kraja prosinca 1991., cjelokupni sastav postrojbe, tada jačine jedne bojne, raspolagao je s osobnim naoružanjem i opremom, a djelomično i sa sredstvima potpore.

Sve ovo govori o složenosti organiziranja obrane na otoku u počecima stvaranja postrojbe. Svi pripadnici postrojbe naročito su ponosni na razdoblje do kraja 1991., kada se nadljudskim naporima, uz sveprisutnu samoinicijativu pojedinaca i institucija, radilo na ustrojavanju i razvoju postrojbi te organizaciji obrane otoka Hvara. Srećom, veće izravne ugroze otoka Hvaru u tom razdoblju nije bilo, iako je obrana bila organizirana u uvjetima izolacije i pomorske blokade, u okruženju jakih neprijateljskih snaga na moru i otoku Visu.

U drugom dijelu monografije prikazano je angažiranja postrojbe na bojišnicama u z Zadarskom zaleđu, opisom bojnih zadaća, rasporeda i djelovanja postrojbe u tamošnjim uvjetima.

7) Stjepan Lapenda, *Hrvatska kronika iz Pariza 1990.-1995.*

Tijekom Domovinskog rata vijesti o Hrvatskoj dobivali smo s više strana i iz različitih jezičnih sredina. Uglavnom su dominirale vijesti i komentari s anglosaksonskoga govornog područja, a frankofoni svijet i njegovi mediji gotovo da i nisu bili nazočni na hrvatskim prostorima. Jedno od novinskih izdanja koje je sustavno pratilo politička zbivanja u Hrvatskoj bio je pariški dnevnik *Le Monde* (Svijet). Autor je u ovoj knjizi, na 190 strana, obradio prikupljene novinske članke i priloge što su ih te prestižne i referentne francuske novine objavljivale o ratnim i političkim događajima u Hrvatskoj, od prvih višestranačkih parlamentarnih izbora do potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma. Time je hrvatskim čitateljima omogućio da se neposredno upoznaju kako je *Le Monde* izvještavao svoje čitatelje o događajima u Hrvatskoj u spomenutom razdoblju.

8) Monografija: Ivan Brigović – Ivan Radoš, „101. brigada HV-a“, nakladnici: UHBDR 101. brigade Susedgrad i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata – Zagreb.

Monografija prikazuje ratni put 101. brigade ZNG-a/HV-a Susedgrad, od njenog nastanka i početka ustrojavanja u lipnju 1991. do ukidanja iz mobilizacijskog razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske 30. lipnja 2001. godine. U uvodnom dijelu knjige, nakon predgovora i riječi ratnih zapovjednika brigade, dani su kratki prikazi procesa osamostaljenja Republike Hrvatske, organizacije obrane na području grada Zagreba i organizacije obrane na području Susedgrada tijekom 1990. i prve polovice 1991. godine.

U središnjem dijelu knjige ratni put 101. brigade ZNG-a/HV-a, opisan je u devet poglavlja – 1) Nastanak i ustrojavanje 101. brigade ZNG-a, 2) Mobilizacija, naoružavanje i prve aktivnosti 101. brigade ZNG-a, 3) Prva bojna djelovanja 101. brigade ZNG-a, 4) Sudjelovanje 101. brigade ZNG-a u obrani južnih prilaza gradu Zagrebu, 5) Sudjelovanje 101. brigade HV-a u obrani istočne Slavonije (studeni 1991. – lipanj 1992.), 6) Demobilizacija brigade i prevođenje u pričuvu (lipanj – srpanj 1992.), 7) Priprema brigade za oslobađanje okupiranih područja Republike Hrvatske, 8) Sudjelovanje brigade u operaciji „Oluja“ i 9) Djelovanje brigade do ukidanja iz mobilizacijskog razvoja Oružanih snaga Republike Hrvatske.

Drugi dio knjige u šest poglavlja prikazuje uspomene na 101. brigadu ZNG-a/HV-a – 1) U spomen

na poginule i nestale pripadnike 101. brigade ZNG-a/HV-a, 2) Znakovlje 101. brigade ZNG-a/HV-a, 3) Odličja i priznanja 101. brigade ZNG-a/HV-a, 4) Bilteni 101. brigade HV-a i izvaci iz tiskovina, 5) Multimedijalni projekt „101. za Hrvatsku“ i 6) Čuvanje uspomena na 101. brigadu ZNG-a/HV-a (Trgovi, parkovi i ulice u spomen na brigadu, Obilježavanje obljetnica brigade, Dobrotvorno društvo „Čovječnost“ iz Susedgrada, HVIDRA Susedgrad i UHBDR 101. brigade ZNG-a/HV-a Susedgrad).

Na kraju knjige nalaze se zahvala nakladnika, bilješka o autorima, kazala imena i mjesta, popis kratica, popis izvora i literature te popis zemljovida i shema.

Monografija ima 404 strane, a tekst je popraćen sa sedamnaest zemljovida, četrnaest shema i 741 fotografijom. Uz to, u knjigu su uvršteni i svi bilteni 101. brigade ZNG-a/HV-a (brojevi 1–5), nastali tijekom boravka brigade na istočnoslavonskom bojištu 1991.–1992., autentično svjedočanstvo tog vremena očima pripadnika brigade, njihovih suboraca, prijatelja i najbližih.

Napisali su je zaposlenici Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata Ivan Brigović i Ivan Radoš, na temelju izvornog arhivskog gradiva 101. brigade ZNG-a/HV-a, koje je pohranjeno u Središnjem vojnom arhivu Ministarstva obrane Republike Hrvatske na Črnomercu u Zagrebu, dopunjenog priložima pripadnika brigade. Neke od najzanimljivijih priča pripadnika brigade te njihovih nadređenih zapovjednika i suboraca iz drugih postrojbi Hrvatske vojske posebno su istaknute u tekstu kao autentično svjedočanstvo ratnog puta 101. brigade ZNG-a/HV-a u Domovinskom ratu.

IV. KULTURNO-PROSVJETNA I ZNANSTVENA DJELATNOST

Tijekom 2012. godine zaposlenici Centra Ivan Radoš i Ivan Brigović završili su knjigu o 101. brigadi HV-a. Uza to, objavljeno je ili je u pripremi za tisak u znanstvenim ili stručnim časopisima, monografijama i zbornicima te ostalim stručnim tiskovinama 12 znanstvenih ili stručnih radova zaposlenika Centra s temama iz Domovinskog rata.

Knjiga

- Ivan Radoš – Ivan Brigović, *101. brigada HV-a*, Zagreb, siječanj 2013.

Znanstveni i stručni radovi

- Julija Barunčić Pletikosić – Željka Križe Gračanin, „Ustroj i djelovanje 18. korpusa Srpske vojske Krajine”, zbornik *Srpska pobuna u Zapadnoj Slavoniji 1990. - 1995.: nositelji, institucije, posljedice*, ur. Ivica Miškulin, Mladen Barać, Slavonski Brod–Zagreb, travanj 2012. (izvorni znanstveni rad)

- Janja Sekula, „Ustroj i djelovanje Sekretarijata unutrašnjih poslova Okučani“, zbornik *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990. -1995.: nositelji, institucije, posljedice*, ur. Ivica Miškulin, Mladen Barać, Slavonski Brod–Zagreb, 2012. (izvorni znanstveni rad)

- Janja Sekula – Mladen Barać, „O djelovanju Oblasnog vijeća i Narodne skupštine Srpske oblasti Zapadna Slavonija 1991.-1993.“, zbornik *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990. -1995.: nositelji, institucije, posljedice*, ur. Ivica Miškulin, Mladen Barać, Slavonski Brod–Zagreb, 2012. (izvorni znanstveni rad)

- Janja Sekula, „Počeci Vojne krajine u 16. stoljeću“, *Vojna povijest*, br. 19, listopad 2012. (stručni rad)

- Slaven Ružić – Dražen Živić, „Ratni mortalitet Srba (bivše) Općine Vukovar tijekom 1991.“, *Scrinia Slavonica*, rad je dobio dvije pozitivne recenzije i kategoriziran je kao pregledni znanstveni rad (u tisku),

- Domagoj Štefančić, „Naselja župe Hrvatski Čuntić u svjetlu srpskih dokumenata - arhivsko gradivo o zbivanjima tijekom pobune hrvatskih Srba, agresije i okupacije na prostoru župe Hrvatski Čuntić”, *Osam stoljeća Čuntića 1211.–2011.*, Zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 19. studenoga 2011. u Hrvatskom Čuntiću, nakladnici: Matica hrvatska u Petrinji, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, svibanj 2012. (pregledni rad)

- Domagoj Štefančić, „42. brdska brigada "Bregava" Armije Bosne i Hercegovine – Stolac”, *Godišnjak Matice Hrvatske Stolac*, Stolac, 2012.

- Ante Nazor, „Velikosrpska politika i pokušaj njezine realizacije početkom 1990-ih u Hrvatskoj“, Voćin – crkva i svetište, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, ur. Ivica Žuljević, Požega; u tisku

- Ante Nazor, „Pregled povijesti Domovinskog rata”, u monografiji: *141. brigada u Domovinskom ratu*, Split, 2012.

- Ante Nazor, Uvod (o političkim prilikama uoči velikosrpske agresije na Hrvatsku) u monografiji: *1. gardijska brigada Hrvatske vojske (Tigrovi)*, Zagreb, 2012.

- Ante Nazor, Uvod (o političkim prilikama uoči velikosrpske agresije na Hrvatsku) u monografiji: *3. gardijska brigada Hrvatske vojske (Kune)*, Zagreb, 2012.

- Ante Nazor – Ivan Radoš, Croatian Memorial and Documentations Centre of the Homeland War – Aims, Work, Results (u tisku; poslano za zbornik radova s međunarodne konferencije o pomirenju i politikama na prostoru bivše Jugoslavije, koju je organizirao Osteuropa-Institut der Freien Universitat Berlin; urednik zbornika koji se priprema za tisak je voditelj toga Instituta Herwig Roggemann)

Uz navedeno, zaposlenici Centra sudjelovali su (kao autori uvoda i dijelova knjiga ili recenzenti ili suradnici) u sređivanju ili objavljivanju publikacija, kojih Centar nije izdavač ili suizdavač. Primjerice:

- Vlado Radošić, *Pakao srpskog logora Stara Gradiška 1991. godine*, Nova Gradiška, studeni 2012. (Mate Rupiće, Janja Sekula i Ana Holjevac Tuković, te Tomislav Šulj).

- Sudjelovanje u međunarodnom istraživačkom projektu (istraživanje, pregled i recenzija tekstova): Željka Križe Gračanin – Slaven Ružić, *Good Practice in conflict casualty recording, Testimony, Detailed Analysis and recommendations from a study of 40 Casualty Recorders*, Elizabeth Minor, John Sloboda, Hamit Dardagan, Oxford Research Group, 2012. (zbornik radova).

Izložbe 2012.:

- Sisak: Državni arhiv u Sisku, 12. lipnja otvorena je izložba o Domovinskom ratu na Banovini i Pokuplju (suradnja Centra i Državnog arhiva u Sisku).

- Tovarnik: Za izložbu o „Listu prognanika Tovarničana i Ilačana, 1993.-1997. (Tovarnik, 12.-30. lipnja 2012.), Centar je omogućio tiskanje kataloga (ur. Šimun Penava).

- Biograd: Izložbu Centra o počecima suvremene hrvatske države koja je namijenjena školskom uzrastu, u kolovozu 2012. je preuzeo Muzej u Biogradu i postavio je u svojem prostoru.

- Knin: U crkvi na kninskoj tvrđavi, u sklopu protokola proslave Dana pobjede i Domovinske zahvalnosti, 5. kolovoza (nedjelja) otvorena je izložba Centra „Počeci suvremene hrvatske države“.

- Šibenik: U knjižari Matija, 16. rujna (nedjelja) od 17.30 do 18.30, otvorena je izložba „Sjeti se Šibenika“, autora Zorana Lučića Luce – ratnog snimatelja, koje je Centar suorganizator (Mate Rupiće i Ante Nazor).

Znanstveni i stručni skupovi, javne tribine, predavanja i promocije

Tijekom 2012. godine Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje: Centar) i njegovi zaposlenici sudjelovali su kao organizatori ili suorganizatori te kao aktivni sudionici (predavači, promotori) na gotovo 100 (95) izložbi, znanstvenih i stručnih skupova, javnih tribina i predavanja, te promocija, na kojima su govorili znanstvenici, političari, zapovjednici i ostali sudionici događaja iz Domovinskog rata te autori promoviranih publikacija (u zagradama su navedeni zaposlenici Centra, koji su na navedenim skupovima sudjelovali kao predavači i promotori).

Primjerice:

18. siječnja: Zagreb, Gradska skupština, tribina o mirovnim inicijativama, od 12 do 13 sati, tribina povodom obilježavanja godišnjice prikupljanja potpisa 64.000 građana Zagreba 17. i 18. siječnja 1991. (ravnatelj Centra Ante Nazor).

20. siječnja: Zadar, vijećnica u zgradi Županije, od 11 do 12 sati, predavanje o izdavačkoj djelatnosti našeg Centra, a povodom početka obilježavanja oslobodilačke operacije „Maslenica“ (zaposlenik Centra Ivan Radoš i ravnatelj Centra Ante Nazor).

25. siječnja: Bistra, Kulturni centar Općine Bistra, javna tribina na temu: Prešućeni zločini u

Domovinskom ratu - Silovane žene u Domovinskom ratu (zaposlenica Centra Željka Križe Gračanin).

27. siječnja (petak), Berlin, fakultet za Istočnu Europu, od 9 do 19.30 sati, konferencija o pomirenju i politikama na prostoru bivše Jugoslavije (Osteuropa-Institut der Freien Universität Berlin Leiter Interuniversitäres Zentrum Head InterUniversityCentre, Garystrase 55); (ravnatelj Centra Ante Nazor, a u raspravi je sudjelovao i zaposlenik Centra Ivan Radoš).

31. siječnja: Zagreb, VII. gimnazija u Križanićevoj 4, od 9.30 do 10.30 sati: predavanje ravnatelja Centra Ante Nazora o Domovinskom ratu za 4. razrede gimnazije.

9. veljače (četvrtak): Zagreb, Hrvatska kulturna zaklada – tribina Hrvatsko slovo uživo: promocija novijih izdanja Centra, 19-21 sat; (Ivan Radoš, Ante Nazor).

14. veljače (utorak):

- Rab, kino dvorana, od 12,15 do 13,15 sati; predavanje ravnatelja Centra Ante Nazora o Domovinskom ratu za učenice i učenike 8. razreda OŠ te 2. i 4. razreda Srednje škole, u organizaciji Udruge veterana Domovinskog rata, a u suradnji s gradskim poglavarstvom te osnovnom i srednjom školom.

- Rab, dvorana Gradske vijećnice, od 17 do 18 sati, promocija izdanja HMDCDR-a, s naglaskom na knjigu „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Natko Martinić Jerčić, Tomislav Šulj i Ante Nazor).

18. veljače (subota): Sesvete (Zagreb), promocija knjige Vilima Karlovića „Preživio sam Vukovar i Ovčaru“ (Ivan Radoš).

1. ožujka (četvrtak), Pakrac, obilježavanje prvog oružanog sukoba u Domovinskom ratu uz predstavljanje knjiga Mate Ćurka „Od Otkosa do Oluje“ i Vilima Karlovića „Preživio sam Vukovar i Ovčaru“ (Ivan Radoš).

2. ožujka (petak): Grubišno Polje, srednja škola „Bartol Kašić“, od 8.15 do 11 sati; predavanje učenicima u tri razreda o Domovinskom ratu, povodom dana njihove škole (Natko Martinić Jerčić i Ante Nazor).

7. ožujka (srijeda): Osijek, promocija izdanja Centra u prostoru knjižare Nova u središtu Osijeka, na Trgu Ante Starčevića, od 19 do 20 sati (Julija Barunčić Pletikosić, Ivan Radoš i Ante Nazor).

21. ožujka (srijeda): Mali Lošinj, promocija izdanja Centra - knjige D. Peitela „Na prvoj crti protiv smrti“ i A. Nazora „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Julija Barunčić Pletikosić i Ivan Radoš).

28. ožujka (srijeda): Kino dvorana Studentskog doma na Savi, od 20 do 22 sata, tema: Uloga Hrvata i Hrvatske u ratu u BiH (Ante Nazor).

31. ožujka (subota): NP Plitvička jezera, hotel Jezero, od 9.30 do 10.15 sati, promocija monografije Jedinice za posebnu namjenu policije iz Rakitja (Ante Nazor).

3. travnja (utorak): Plitvička jezera, hotel Jezero, 5. Seminar za nastavnike povijesti o Domovinskom ratu (Natko Martinić Jerčić, Ante Nazor)

10. travnja (utorak):

- Sisak, Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, od 17 do 18.15 sati, promocija izdanja Centra, s posebnim osvrtom na knjigu „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Ilija Vučur i Ante Nazor).

- Petrinja, Hrvatski kulturni dom, od 19 do 21 sat; književno večer - promocija izdanja Centra, s posebnim osvrtom na knjigu „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Ante Nazor)

12. travnja (četvrtak): Mostar, prostorije sveučilišta, od 10 do 18 sati (uz stanku od 14 do 16 sati za ručak), okrugli stol: „Dvadeset godina od međunarodnog priznanja BiH i osnivanja HVO-a, 1992.-2012.“, u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest iz Zagreba, Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Mostaru i Hrvatske zajednice Herceg-Bosne (Ante Nazor).

24. travnja (utorak): Split, dvorana Nadbiskupskog sjemeništa, 19.15 – 21 sat; Tribina u organizaciji 4. gbr o cijeni domoljublja i pokušaju revizije povijesti 1990-ih (Ante Nazor).

25. travnja (srijeda): Zagreb, Hrvatsko slovo, 19 – 20.45 sati, promocija knjige pukovnika Davora Peitela o regiji Gacka u Domovinskom ratu (Ante Nazor).

26. travnja (četvrtak): Slavonski Brod, gradska knjižnica, promocija izdavačkog rada Centra, s posebnim osvrtom na knjigu „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“, te suradnja s podružnicom HIP-a Slavonski Brod s posebnim osvrtom na njihovo izdanje zbornik „Srpska pobuna u Zapadnoj Slavoniji 1990. - 1995.: nositelji, institucije, posljedice“ (Centar je suizdavač toga zbornika); (Janja Sekula, Željka Križe Gračanin, Julija Barunčić Pletikosić i Ante Nazor).

27. travnja (petak): Zagreb, dvorana Matice hrvatske, Okrugli stol o značaju Livanjske bojišnice 1992. godine, 10 - 14 sati; skup je organizirao Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, odnosno zaposlenici Ivan Radoš i Tomislav Šulj, a uvodne riječi prilikom njegova otvaranja rekli su predstavnici suorganizatora: Zorislav Lukić, tajnik Matice hrvatske, dr. sc. Jasna Turkalj – ravnateljica HIP-a i ravnatelj Centra dr. sc. Ante Nazor.

30. travnja (ponedjeljak): Nova Gradiška, Gradska vijećnica, od 11 do 12.15 sati, tribina povodom 17. obljetnice oslobodilačke operacije „Bljesak“ i dosadašnjeg rada Centra (Ante Nazor).

2. svibnja (srijeda): Zagreb, Hrvatski državni arhiv, 12 do 12.45 sati, predavanje ravnatelja Centra Ante Nazora srednjoškolcima - najboljim sudionicima projekta „Ponos domovine“ – natjecanja o poznavanju događaja iz Domovinskog rata, odnosno o povijesti i zemljopisu Hrvatske.

4. svibnja (petak): Pakrac, Hrvatski dom, od 11 do 13 sati, predavanje za javnost i učenike srednjih škola iz Pakraca i okolnih gradova o događajima u Pakracu 1991. i Bljesku 1995. te o političkim okolnostima raspada Jugoslavije i stjecanja samostalnosti RH (Ante Nazor).

8. svibnja (utorak): - Pleternica, Gradska knjižnica, promocija rada i izdanja Centra, od 18 do 19.45 sati (Ivan Radoš, Julija Barunčić Pletikosić i Ante Nazor)

- Požega, dvorana Gradske vijećnice, ponovljen je isti program od 20 do 21.30 sati.

10. svibnja (četvrtak): Salzburg (Austrija), dvorana Hrvatske katoličke župe bl. Alojzija Stepinca, od 19 do 21 sat, predavanje o Domovinskom ratu (Ivan Brigović i Ante Nazor).

12. svibnja (subota): Zagreb, Hrvatski državni arhiv, od 13 do 14 sati, predavanje o Domovinskom ratu za Hrvate iz Mađarske (Ivan Radoš i Centra Ante Nazor).

22. svibnja (utorak):

- Zagreb, Hrvatski državni arhiv, od 14.30 do 15.30 sati, predavanje o Domovinskom ratu za učenike srednje škole „Jelkovec“ iz Sesveta (Ivan Radoš i Ante Nazor).

- Zagreb, knjižnica M. J. Zagorka na Krvavom mostu, od 19 do 20 sati, otvaranje izložbe „Hrvatski ratni plakat“, koju je Centar pripremio u suradnji s Vojnim muzejom MORH-a (Josipa Maras Kraljević i Ante Nazor).

25.-26. svibnja (petak-subota): Ravnatelj Centra Ante Nazor i zaposlenici Ivan Radoš i Tomislav Šulj sudjelovali su u programu VI. konvoja mladih Bošnjaka RH i njihovih prijatelja „Da se nikad ne zaboravi“, koji je u organizaciji Vijeća bošnjačke nacionalne manjine grada Zagreba (predsjednik Kemal Bukvić) s 8 autobusa obišao Memorijalni centar i groblje u Potočarima te Srebrenicu, da bi se na licu mjesta, uz predavanje i prigodni film, upoznalo s događajima i ubojstvu oko 8000 muslimana u srpnju 1995. godine.

30. svibnja (srijeda):

- Zmijavci, sportska dvorana osnovne škole, 12-13 sati (Ante Nazor).

- Imotski, kino dvorana, 19-21 sat, tribina i dokumentarni film na temu „Devedesete – cijena i vrijednost domoljublja“ u organizaciji Udruge veterana 3. bojne 4. gbr. povodom 21. godišnjice osnivanja te bojne 4. Gbr (Ante Nazor)

31. svibnja (četvrtak): Zagreb, Hrvatski državni arhiv, predavanje o Domovinskom ratu, s posebnim osvrtom na ulogu 101. brigade HV-a, za učenike osnovne škole Dragutin Domjanić iz Gajnica održali su Ivan Radoš i Ivan Brigović.

1. lipnja (petak): Pakrac, Srednja škola, od 16.30 do 18 sati ravnatelj centra Ante Nazor i zaposlenik Centra Natko Jerčić Martinić imali su predavanje o Domovinskom ratu za nastavnike povijesti u školama s područja Požege, Lipika i Pakraca; predavanje je organizirala podružnica Agencije za odgoj i obrazovanje.

6. lipnja (srijeda): Zagreb, Elektrotehnička (srednja) škola, Konavoska 2, od 13.15 do 14.30 sati; predavanje ravnatelja Centra Ante Nazora 2. razredima i nastavnicima te škole o Domovinskom ratu.

12. lipnja (utorak): Sisak, Državni arhiv, otvaranje izložbe o Domovinskom ratu na Banovini i Pokuplju (suradnja Centra i Državnog arhiva u Sisku) (Natko Martinić Jerčić, Mate Rupić)

13. lipnja (srijeda): Stolac, Hrvatski dom, od 10.30 do 12.30 sati, okrugli stol o oslobađanju Stoca u organizaciji Matice hrvatske – ogranak iz Stoca i dokumentarni film o Stocu 1992. (Mate Rupić, Ante Nazor).

19. lipnja (utorak): Garešnica, hrvatski dom, 20-21.30 sati; predstavljanje rada Centra i promocija knjige „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Ante Nazor).

27. lipnja (srijeda):

- Omiš, Narodna knjižnica, od 20 do 21.30 sati, predavanje o radu Centra i promocija knjige Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Ante Nazor).

- Zagreb, dvorana HVIDR-e u Slovenskoj, 11-12 sati, promocija knjige u suizdavaštvu Centra pod nazivom „Crna mapa“ o ubojstvu dvojice srpskih novinara, koje su u rujnu 1991. ubili srpski teroristi, a to napisali hrvatskim snagama (Mate Rupić).

29. lipnja (petak):

- Sisak, Gradska knjižnica, 18-19 sati, promocija knjige u suizdavaštvu Centra pod nazivom „Crna mapa“ (Mate Rupić).
- Tomislavgrad, Dom kulture, 20-22 sata, tribina povodom 20. obljetnice osnutka brigade HVO-a Kralj Tomislav (Ante Nazor).

3. srpnja (srijeda): Petrinja, Hrvatski dom, promocija knjige „Crna mapa“ (Ivan Radoš).

4. srpnja (četvrtak): Vodice, hotel „Olimpia“, predavanje ravnatelja Ante Nazora o Domovinskom ratu na Stručnom skupu za odgojitelje, učitelje i nastavnike pripadnika hrvatske nacionalne manjine, iseljenika i Hrvata u BiH, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

3. kolovoza (petak):

- Novi Vinodolski, gradska vijećnica, promocija knjige o 155. brigadi HV-a, od 19 do 20 sati (Ante Nazor).
- Biograd, muzej, u 19 sati otvorena je izložba našega Centra „Počeci suvremene hrvatske države“ (Ivan Radoš).

5. kolovoza (nedjelja): Knin, crkvice na kninskoj tvrđavi, u sklopu protokola proslave Dana pobjede i Domovinske zahvalnosti, otvaranje izložbe Centra „Počeci suvremene hrvatske države“ (Mate Rupić i Ante Nazor).

-25. kolovoza, Zagreb, dvorana Centra za kulturu Dubrava, u organizaciji braniteljske udruge Zavjet, djeci-sudionicima nogometnog turnira „Oluja“, zaposlenik Centra Ivan Radoš održao je predavanje, uz video prezentaciju, o uzrocima, tijeku, ciljevima i rezultatima VRO „Oluja“.

3. rujna (ponedjeljak): Novska, od 20.15 do 22 sata, promocija knjige „Crna mapa“, koje je Centar suizdavač (Ante Nazor).

4. rujna (utorak): Četekovac, od 10.15 do 11.30 sati, promocija knjige M. Gazde „Zločin za koji nitko nije odgovarao“, posvećene ubojstvima Hrvata na tom području 1991. godine (Ante Nazor).

13. rujna (četvrtak): Jajce, od 13.30 do 15.30 sati svečana akademija u Domu kulture i promocija dokumentarnog filma o obrani i oslobađanju Jajca 1992.-1995. godine, u kojem je govorio ravnatelj Centra, a zaposlenici Centra pripremili su dio gradiva za taj film (Mate Rupić, Josipa Maras Kraljević, Ante Nazor).

14. rujna (petak): Šibenik, knjižara Matica, 20 – 21 sat, promocija knjige Centra „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Ante Nazor).

16. rujna (nedjelja): Šibenik, Knjižara Matija, od 17.30 do 18.30, otvaranje izložbe „Sjeti se Šibenika“, autora Zorana Lučića Luce – ratnog snimatelja, koje je Centar suorganizator (Mate Rupić i Ante Nazor).

18. rujna (utorak): Čitluk, od 12 do 14. sati, svečana akademija povodom Dana branitelja Čitluka (Mate Rupić i Ante Nazor).

27. rujna (četvrtak):

- Bjelovar, knjižnica, od 17 do 18.45 sati; promocija knjige „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ u izdanju Centra i knjige Mate Ćurka „Od Otkosa do Oluje“ (Ante Nazor).
- Bjelovar, dvorana hotela, promocija knjige „Sanitetska služba 105. brigade HV-a“ (Ante Nazor).

4. listopada (četvrtak):

- Zagreb, Filozofski fakultet, od 9.30 do 13.30 sati, 4. Kongres hrvatskih povjesničara - sekcija Vojna povijest i Domovinski rat; ravnatelj Centra Ante Nazor bio je moderator sekcije, a među 11 prijavljenih izlagača svoje radove prezentirali su zaposlenici Centra:

- Ivan Brigović - Ivan Radoš, „Zločin u Škabrnji 18. – 19. studenoga 1991. u svjetlu srpskih dokumenata“,
 - Julija Barunčić Pletikosić – Željka Križe Gračanin, „Humanitarne akcije 'Libertasa' u tiskanim hrvatskim medijima 1991. godine“,
 - Janja Sekula, „Nastanak i djelovanje civilnih tijela vlasti 'Srpske oblasti Zapadna Slavonija' (1991. – 1994.)“,
 - Slaven Ružić, „Djelovanje Vlade Srpske oblasti Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (rujan 1991. – veljača 1992.)“,
 - Petar Mijić – Roko Mijić, „Pakovačko-sedramički boj (20. rujna 1991.)“,
 - Ana Holjevac Tuković, „Mirovna misija UNTAES-a na području Hrvatskog Podunavlja“,
 - Domagoj Štefančić, „Naselja župe Hrvatski Čuntić u svjetlu srpskih dokumenata - arhivsko gradivo o zbivanjima tijekom pobune hrvatskih Srba, agresije i okupacije na prostoru župe Hrvatski Čuntić“.
- Zagreb, prostorije Udruge zagrebačkih Poljičana „Sveti Jure“ u Frankopanskoj, 19 sati, javna tribina: „Tko je i zašto raketirao banske dvore 7. listopada 1991.“ (Josipa Maras Kraljević).
- Lopar na otoku Rabu, dvorana vatrogasnog doma, od 20 do 21.30 sati, promocija izdanja Centra, s posebnim osvrtom na knjigu „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990.-ih“, i predavanje o činjenicama iz Domovinskog rata i njihove prezentacije u medijima (Ivan Radoš i Ante Nazor).

5. listopada (petak): Zadar, Gradska loža, 12 – 13.30 sati; promocija knjige Ivana Vitanovića „Operacija Jaguar – oslobađanje brda Križ“, čije izdavanje je pomogao naš Centar (Ante Nazor).

6. listopada (subota): Starigrad na otoku Hvaru, kazalište, od 11 do 13 sati; promocija knjige Panajotija Gilve o MOMP-u „Zvir“ – otok Hvar, koja je tiskana u nakladništvu našeg Centra (Ante Nazor).

8. listopada (ponedjeljak): Sv. Križ Začretje, promocija knjige „Crna mapa“ (Mate Rupić).

12. listopada (petak): Zagreb, Dom HV-a, promocija izdanja monografija gardijskih brigada: 1. gbr., 3. gbr i Hrvatski gardijski zdrug (Ante Nazor).

16. listopada (utorak): Vinkovci, kongresna dvorana hotela Slavonija, od 18 do 19.15 sati, u organizaciji Matice hrvatske ogranak Vinkovci, promocija knjiga u izdanju našeg Centra: fotomonografija ratnog fotografa Zvonimira Tanockog „Vinkovci u Domovinskom ratu“ (suizdavač je Matica hrvatska – ogranak Vinkovci) i knjiga ravnatelja Centra Ante Nazora „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih“ (Natko Martinić Jerčić i Ante Nazor).

17. listopada (srijeda):

- Varaždin, kongresna dvorana hotela „Turist“: Josipa Maras Kraljević: „Iskustva u radu HMDCDR-a kao specijaliziranog arhiva za Domovinski rat“, predavanje na 46. savjetovanju Hrvatskog arhivskog društva, Varaždin (izlaganje je pripremljeno u suradnji sa zaposlenikom

Centra Matom Rupićem, voditeljem Odjela za arhivsko gradivo Domovinskog rata u Centru);
- Čakovec, Matica hrvatska, od 18 do 19.15 sati, predavanje ravnatelja Ante Nazora o radu Centra i novim izdanjima Centra, koje je organizirala Matica hrvatska – ogranak u Čakovcu.

18. listopada (četvrtak): Zagreb, Tehnički muzej, 18-19 sati, otvaranje izložbe „Oluja“ u minijaturi, autora Tihomira Bregar; među govornicima koji su otvorili izložbu i rekli prigodne riječi o izložbi i Domovinskom ratu bio je ravnatelj Centra Ante Nazor.

22. listopada (ponedjeljak)

- Dubrovnik, tvrđava Imperial – Muzej Domovinskog rata, otvaranje izložbe „Dani pobjede“ (Ante Nazor);

- Dubrovnik, dvorana u samostanu Sv. Klare, stručno-znanstveni skup „Dani pobjede – oslobađanje hrvatskog juga“, organizator Dubrovački muzeji, suorganizator naš Centar, od 16 do 20 sati, prvi dio; izlagali su: Varina Jurica Turk – voditeljica Muzeja suvremene povijesti Dubrovačkih muzeja, ravnatelj Centra Ante Nazor, dr. sc. Mato Brautović – sveučilište u Dubrovniku, dr. sc. Jakša Raguž – Hrvatski institut za povijest i general Veselko Gabričević – zapovjednik obrane grada 1992.

23. listopada (utorak): Ujutro od 9 do 12 sati nastavljen je stručno-znanstveni skup. Izlagali su: general Tomo Medved – 1. brigada ZNG-a, general Drago Matanović – 2. brigada ZNG-a i brigadir Stanko Čelar – 4. brigada ZNG-a.

24. listopada (srijeda): Hvar na otoku Hvaru, Gradska lođa, od 19 do 20.30 sati promocija izdanja našega Centra: MOMP „Zvir“ Hvar u Domovinskom ratu, autora Panajotija Gilve, i „Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih (Ante Nazor).

26. listopada (petak): Zagreb, Hrvatski državni arhiv, od 11 do 12 sati, predavanje za 8 razrede OŠ iz Škabrnje (Ivan Brigović i Ante Nazor).

28. listopada (nedjelja):

- Zagreb, Hrvatski državni arhiv, od 10 do 11 sati; predavanje o Domovinskom ratu za Mađare iz Gradišća, podrijetlom Hrvate (sela s hrvatskim stanovništvom); (Ivan Radoš i Ante Nazor).

- Sesvete, projekcija dokumentarnog filma „Heroji Vukovara“ (Ivan Radoš).

2. studenoga (petak): Zagreb, Tehnički muzej, od 18 do 20 sati; predavanje za javnost u sklopu izložbe „VRO Oluja u minijaturi“, na temu „Osvrt na vro „Oluja“ te okolnosti u kojima je donesena odluka o vojnoj opciji rješavanja pitanja okupiranih teritorija RH“ (uz prezentaciju fotografija i video zapis); (Ivan Radoš i Ante Nazor).

5. studenoga (ponedjeljak): Delnice, Radnički dom, od 14 do 15.30 sati, okrugli stol povodom 21. obljetnice oslobađanja vojarne u Delnicama i 3 vojna skladišta (5. studeni 1991.) (Ante Nazor).

9. studeni (petak):

- Zagreb, dvorana HVIDR-e, od 10.30 do 12.30 sati tribina „HVO – dio hrvatske obrane ili ne“ (Ante Nazor).

- Zagreb, Hrvatski državni arhiv, velika čitaonica, 6. promocija izdavačke i suizdavačke djelatnosti Centra 2011.-2012., od 13 do 14.30 sati, govorili su: Akademik Franjo Šanjek - predsjednik Upravnog vijeća HMDCDR-a, zaposlenici Centra - Ivan Brigović, Željka Križe Gračanin, Natko Martinić Jerčić, Ivan Radoš, te dr. sc. Jakša Raguž - Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Ivica Pandža Orkan - umirovljeni pukovnik HV-a, dr. sc. Ivica Miškulin - Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, dr. sc. Mato Artuković - Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, te dr. sc. Ante Nazor, ravnatelj HMDCDR-a. Kao poseban gost

govorio je brigadir Ivo Filipović - ratni zapovjednik 108. pješačke brigade HVO-a Ravne – Brčko.
- Zagreb, Hrvatski državni arhiv, Dvorana kataloga, od 16 do 17,15 sati – predavanje za 4. razred srednje škole iz Krapine (Ivan Radoš i Ante Nazor).

15. studenoga (četvrtak): Vukovar, Pastoralni centar sv. Bone, 15. znanstveno-stručni skup „Vukovar '91.“ – dvadeset i jedna godina poslije“ s međunarodnim sudjelovanjem: „Vukovar '91. – istina i/ili osporavanje između znanosti i manipulacije“ (Ante Nazor).

17. studenoga (subota): Vukovar, Pastoralni centar Sv. Bono, od 14 do 17 sati, znanstveno stručni skup u organizaciji Vukovarske bolnice (Ante Nazor).

19. studenoga (ponedjeljak):

- Zagreb, Poliklinika SUVAG, od 13.30 do 14.30 sati, djelatnici Centra Ilija Vučur, Ana Holjevac Tuković i ravnatelj Ante Nazor održali su predavanje učenicima škole o obrani Vukovara 1991. i Domovinskom ratu.

- Zaprešić, osnovna škola Antuna Augustinčića, 6 i 8. razredi: Natko Martinić Jerčić održao je predavanje o bitci za Vukovar

21. studenoga (srijeda): Sisak, Pastoralni centar Katedralne župe, od 19.30 do 21 sat, predavanje ravnatelja Centra Ante Nazora na temu: Činjenice i dezinformacije o Domovinskom ratu, u ciklusu predavanja „Hrvatski martirologij“.

23. studenoga (petak): Zaprešić, osnovna škola Antuna Augustinčića, 5. i 7. razredi i srednja škola Ban Josip Jelačić: Natko Jerčić Martinić je održao predavanje o bitci za Vukovar.

25. studeni (nedjelja): Vancouver, Kanada, Hrvatski kulturni centar, 20.30 – 22 sata; prvo od tri predavanja ravnatelja Centra Ante Nazora za Hrvate u Vancouveru; tema: „Kontinuitet velikosrpske politike kao uzrok srpske agresije na Hrvatsku 1990-ih“

26. studeni (ponedjeljak): Vancouver, Kanada, Hrvatski kulturni centar, 19 – 21.30 sata; drugo od tri predavanja ravnatelja Centra za Hrvate u Vancouveru; tema: „Stvaranje suvremene hrvatske države i bitka za Vukovar“

27. studeni (utorak): Vancouver, Kanada, Hrvatski kulturni centar, 19 – 21.30 sata; treće predavanje ravnatelja Centra za Hrvate u Vancouveru; tema: „Mediji i činjenice – dezinformacije u medijima u Hrvatskoj o Domovinskom ratu“

28. studenoga (srijeda): Nova Gradiška, promocija knjige Vlade Radošića „Pakao srpskog logora Stara Gradiška 1991. godine“ (Mate Rupiće, Janja Sekula i Tomislav Šulj).

30. studeni (petak): Kanada, Toronto – Mississauga, Mississauga Central Library Auditorium, 301 Bournhampthorpe Rd. West, 19.30 – 21.30 sati, predavanje ravnatelja Centra Ante Nazora na temu „Mediji i činjenice u svjetlu Haške presude generalima Anti Gotovini i Mladenu Markaču“

5. prosinca (srijeda): Zagreb, Srednja Tehnička škola, Palmotićeva ulica 84, 13-14.30 sati; ravnatelj Ante Nazor održao je predavanje učenicima viših razreda o stvaranju suvremene hrvatske države i Domovinskom ratu.

7. prosinca (petak): Hrvatski državni arhiv, 12.30 do 13.30; na predavanje o obrani Vukovara i Domovinskom ratu došla je napredna grupa iz Poliklinike SUVAG (predavanje održali Ana

Holjevac Tuković i Ilija Vučur te Ante Nazor).

8. prosinca (subota): Zagreb, hotel „Antunović“, I. međunarodna konferencija ratnih stradalnika „Položaj i status stradalnika iz Domovinskog rata – imperativ i izazov Europske unije“, od 10 do 14 sati; u Plenarnom dijelu izlaganje je imao ravnatelj Centra Ante Nazor.

10. prosinca (ponedjeljak): Zadar, Filozofski fakultet, 10-19 sati, znanstveni skup „Franjo Tuđman i stvaranje suvremene hrvatske države (1990.-1999.)“, u organizaciji Sveučilišta u Zadru, Hrvatskog instituta za povijest i Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru; među 17 znanstvenika koji su govorili na skupu, bili su i djelatnici Centra:

- Janja Sekula – „Franjo Tuđman i oslobađanje okupiranog dijela zapadne Slavonije u svibnju 1995.“

- ravnatelj Centra Ante Nazor – „Sastanak u Uredu predsjednika RH, ujutro 20. studenog 1991. (prilog raspravi o tome je li predsjednik Tuđman „izdao“ ili „žrtvovao“ Vukovar).

12. prosinca (srijeda): Zagreb, Zlatna dvorana Hrvatskog instituta za povijest, od 18 do 19.15 sati, „Svečana akademija u povodu 13. obljetnice smrti Prvog hrvatskog predsjednika i utemeljitelja moderne hrvatske države dr. Franje Tuđmana“ (Ante Nazor).

20. prosinca (četvrtak): Zagreb, Novinarski dom, promocija knjige prof. dr. sc. Miroslava Tuđmana „Programiranje istine - Rasprava o preraspodjelama društvenih zaliha znanja“, 18-19.30 sati (Ante Nazor).

Pojavljivanje u medijima

Tijekom 2012. aktivnosti Centra ili intervjui sa zaposlenicima Centra objavljeni su više od 55 puta u raznim dnevnim novinama i časopisima, te na televiziji i radiju (uglavnom lokalne razine).

Stručno usavršavanje:

- Centar je krajem 2012. imao 2 doktora znanosti (Ana Holjevac Tuković i Ante Nazor) i 1 magistra znanosti (Anđela Ljubas).

- 5 zaposlenika i zaposlenica Centra bilo je na doktorskom studiju iz nacionalne povijesti 20. stoljeća - Domovinski rat (Julija Barunčić Pletikosić, Ivan Brigović, Natko Jerčić Martinčić, Željka Križe Gračanin i Ivan Radoš).

- 2 zaposlenika bili su pri samom završetku i pripremi za obranu doktorske radnje, na temu iz Domovinskog rata (Slaven Ružić i Janja Sekula).

- 2 zaposlenika započeli su školovanje na doktorskom studiju (Josipa Maras Kraljević i Ilija Vučur). Sve troškove stjecanja doktorata, kao i troškove raznih stručnih usavršavanja za svoje djelatnike do sada je Centar uspejvao platiti svojim sredstvima, a to će nastojati i ubuduće.

Izvjешće sastavio ravnatelj Centra doc. dr. sc. Ante Nazor.

Knjige Centra (izdavaštvo – priprema ili tisak) – 44 sveukupno

Dokumenti: Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995. - dokumenti (ur. Mate Rupić i ostali zaposlenici Centra); knjige s parnim brojevima (2, 4, 6, 8, 10, 12 itd.) objavljene su u suizdavaštvu s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.

- knjiga 1: *Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojskih postrojbi na Republiku Hrvatsku (1990.-1991.)*, ur. Mate Rupić, Zagreb, 2007.
- knjiga 2, *Dokumenti paradržavnih i političkih ustanova pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (1990.-1991.)*, ur. Mate Rupić, Zagreb – Slavonski Brod, 2007.
- knjiga 3: *Oružana pobuna Srba u Hrvatskoj i agresija Oružanih snaga SFRJ i srpskih paravojskih postrojbi na Republiku Hrvatsku (siječanj-lipanj 1992.)*, ur. Mate Rupić, Zagreb, veljača 2008.
- knjiga 4: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj-lipanj 1992.)*, ur. Mate Rupić, Zagreb – Slavonski Brod, veljača 2008.
- knjiga 5: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj-prosinac 1992.)*, ur. Mate Rupić, Zagreb, ožujak 2009.;
- knjiga 6: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj-prosinac 1992.)*, ur. Mate Rupić, Zagreb – Slavonski Brod, ožujak 2009.
- knjiga 7: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj - lipanj 1993.)*, ur. Mate Rupić – Ilija Vučur, Zagreb, prosinac 2009.
- knjiga 8: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj - lipanj 1993.)*, ur. Mate Rupić – Janja Sekula, Zagreb – Slavonski Brod, veljača 2010.
- knjiga 9: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (srpanj-prosinac 1993.)*, ur. Mate Rupić – Josipa Maras Kraljević, Zagreb, prosinac 2010.
- knjiga 10: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj-prosinac 1993.)*, ur. Mate Rupić – Slaven Ružić, Zagreb – Slavonski Brod, rujan 2011.
- knjiga 11: *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (siječanj-lipanj 1994.)*, ur. Julija Barunčić Pletikosić - Ivan Brigović, Zagreb, ožujak 2012.
- knjiga 12: *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj-lipanj 1994.)*, ur. Željka Križe Gračanin - Ivan Radoš, Zagreb-Slavonski Brod, listopad 2012.

Memoarsko gradivo: Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990.-1995.

- knjiga 1: *Prilozi za povijest Hrvatske ratne mornarice u Domovinskom ratu (1991.)*, ur. Ante Nazor, Zagreb, 2007.;
- knjiga 2: *Novinari – svjedoci vremena - Zapisi Trajka Grkovskog: Karlovac – Plitvice 1991.-1995.*, ur. Ana Holjevac Tuković, Zagreb, studeni 2007.
- knjiga 3: Franjo Molnar, *Osječki autoportret* (dnevnik zapovjednika minobacačkog voda 106. brigade, rujan 1991. - ožujak 1992.), ur. Julija Barunčić Pletikosić - Ante Nazor, Zagreb, studeni 2008.
- knjiga 4: *Zapisi s Banovine 1990., 1991., 1995.* (autori Željko Maljevac i Marjan Gašljević), Zagreb, studeni 2009.
- knjiga 5: *Na prvoj crti protiv smrti (prilozi za povijest regije Gacka u Domovinskom ratu 1991.-1993.)*, autor Davor Peitel, ur. Ante Nazor – Ivan Radoš, Zagreb, srpanj 2011.
- knjiga 6., *Život na meti (francuski dragovoljac u Domovinskom ratu) / Une vie en ligne de mire (Volontaire français dans la Guerre d'Indépendance Croate)*, autori Marc Charuel - Gaston Besson, ur. Ivan Radoš – Tomislav Šulj, Zagreb, studeni 2011.; dvojezična: hrvatsko-francuski jezik

Fotomonografije:

- 1) Marijo Filipi „*Na istočnom pragu domovine (Slavonija, ljeto/jesen 1991. – kamerom i perom)*“, ur. Ante Nazor, Zagreb, 2006.;

- 2) Ante Nazor, *Oluja pobjede*, Zagreb, kolovoz 2007.; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik
- 3) Željko Gašparović, *Svjetlost slobode*, Zagreb, studeni 2007.
- 4) Damir Fabijanić, *Plodovi zla*, Zagreb, studeni 2007.; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik
- 5) Marijo Reljanović, *Hrvatski ratni plakat*, ur. Ante Nazor, Zagreb, listopad 2010. (u suizdavaštvu s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske / Služba za odnose s javnošću); trojezična: hrvatsko-engleski-njemački jezik
- 6) Toni Hnojčik, *To sam radio u ratu, sine*, ur. Ante Nazor – Natko Martinić Jerčić, Zagreb, prosinac 2010.; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik
- 7) Stanko Ferić, *Zbirka fotografija iz Domovinskog rata 1991.-1995.*, Šibenik, 2011. (suizdavaštvo s ratnim fotografom Stankom Ferićem)
- 8) Zvonimir Tanocki, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, ur. Natko Martinić Jerčić - Ante Nazor, Zagreb, ožujak 2012.; suizdavaštvo s Ogrankom Matice hrvatske Vinkovci; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik

Knjige, znanstvene i stručne studije, zbornici radova:

- 1) Ante Nazor, *Počeci suvremene hrvatske države*, Zagreb, 2007.
- 2) Davor Marijan, *Oluja*, Zagreb, rujan 2007.
- 3) *Specijalne postrojbe MUP-a RH u Oluji* (ur. Ante Nazor), Zagreb, kolovoz 2008.
- 4) *Grad je bio meta: bolnica, dom umirovljenika ...* (srpska agresija na RH i okupacija Vukovara 1991.), ur. Ante Nazor, Zagreb, studeni 2008.
- 5) Martin Barić – Dubravko Halovanić, *Izravni demografski gubici Karlovačke županije u Domovinskom ratu*, ur. Ante Nazor, Zagreb, studeni 2008.
- 6) *Zapovjedni vrh JNA, siječanj 1990.-svibanj 1992.*, grupa autora: Želimir Latković, Davor Marijan i ostali, ur. Ante Nazor - Ivan Brigović, Zagreb, prosinac 2010. (u suizdavaštvu s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske / Savjetom za sukcesiju vojne imovine)
- 7) Mirko Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995. (velikosrpski projekti od ideje do realizacije)*, Zagreb, 2010.; suizdavaštvo s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod.
- 8) Anđelko Mijatović, *Otkos-10 – Domovinski rat u zapadnoj Slavoniji 1990.-1991.*, Zagreb, 2011. (suizdavaštvo s Udrugom dragovoljaca i veterana Domovinskog rata RH)
- 9) *Prilozi za povijest Rame u Domovinskom ratu 1990.-1995. (prilozi o borbi Hrvata u BiH za opstojnost u na svojoj djedovini)*, ur. Ante Nazor – Julija Barunčić Pletikosić, Zagreb, srpanj 2011.
- 10) Ante Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih / Greater-Serbian Aggression on Croatia in the 90's*, ur. Mate Rupiće, Zagreb, prosinac 2011.; dvojezična: hrvatsko-engleski jezik
- 11) *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990.-1995.: nositelji, institucije, posljedice*, Zbornik radova, ur. Mladen Barać – Ivica Miškulin, Slavonski Brod-Zagreb, travanj 2012.; suizdavaštvo s Hrvatskim institutom za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
- 12) Vladimir Mukusev, *Crna mapa - priča jedne novinarske istrage* (prijevod s ruskog na hrvatski jezik: Jana Pešić), ur. Ivica Pandža – Orkan, Selište Kostajničko, lipanj 2012.; suizdavaštvo s Udrugom hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata – ogranak Selište Kostajničko
- 13) Panajoti Gilve, *MOMP „Zvir“ – otok Hvar u Domovinskom ratu 1991.-1996.*, ur. Julija Barunčić Pletikosić – Željka Križe Gračanin, Zagreb, kolovoz 2012.
- 14) *Hrvatska kronika iz Pariza 1990.-1995.*, Stjepan Lapenda, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Split, studeni 2012.
- 15) Ivan Radoš – Ivan Brigović, *101. brigada HV-a*, Zagreb, siječanj 2013.

Samo na engleskom jeziku

- 1) Davor Marijan, *Storm*, Zagreb, august 2010.
- 2) Anica Marić, Ante Nazor, *THE TOWN WAS THE TARGET: THE HOSPITAL, THE NURSING*

HOME... (the aggression by Serbia, that is the JNA and Serbian and Montenegrin forces against the Republic of Croatia and the Serb occupation of Vukovar 1991), Zagreb, 2011.

3) Valentić Mirko, *War Against Croatia 1991-1995 – Greater Serbian Projects from Idea to Implementation*, The Ollendorff Center, New Jersey, USA, 2012.; napomena, Centar nije sudjelovao u troškovima prijevoda i tiska spomenute knjige na engleski jezik.

Katalozi izložbi - prospekti:

- tekst za katalog izložbe: *Mjesto sjećanja - Vukovarska bolnica 1991.*, Zagreb, 2006.;
- tekst za prospekt za Spomen dom na Ovčari (Zagreb, 2006.) - 35.000 komada, na hrvatskom i na četiri strana jezika (engleski, njemački, talijanski, francuski);
- prospekt izložbe *Počeci suvremene hrvatske države – kronologija događaja*, Zagreb, 2006.
- katalog izložbe (Tovarnik, 12.-30. lipnja 2012.): Šimun Penava, *Hrvatski Tovarnik – List prognanika Tovarničana i Ilačana, 1993.-1997.* (ur. Penava), Zagreb, 2012.

Ravnatelj:

Doc. dr. sc. Ante Nazor